

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Текстоцентричний підхід до перекладу

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПР.м-91
Харченко Валерія Юріївна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц.
Чуланова Галина Валеріївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ.....	6
1.1 Поняття перекладу, підходи до перекладу тексту.....	6
1.2 Періодизація історії розвитку перекладу і підходів до нього. Текстоцентричний підхід.....	11
Висновки до розділу.....	1
.....	20
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	23
2.1 Основні характеристики художнього твору.....	23
2.2 Специфіка перекладу художнього твору в рамках текстоцентричного підходу.....	32
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОЛІНГВІСТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПЕРЕКЛАДУ.....	40
3.1 Передача лексичних та граматичних одиниць при перекладі.....	40
3.2 Оцінка якості перекладу художніх творів.....	48
Висновки до розділу.....	3
.....	56
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
РЕЗЮМЕ.....	69

ВСТУП

Розгляд перекладу як процесу з необхідністю спирається на поняття одиниці перекладу. Звісно ж, що це ключове поняття перекладознавства нерозривно пов'язано з об'єктом перекладу, характером перекладного тексту.

У сучасному перекладознавстві простежується чітко виражена тенденція поступового зміщення акцентів з міжмовних до міжтекстових відносин, що проявляється у текстоцентричному підході до перекладу, що знаходить відображення як у типологізації перекладацьких текстів, так і в характеристизації тексту перекладу як особливого тексту мовою перекладу.

Дана тенденція пов'язана з поширенням в лінгвістиці текстоцентричного підходу до одиниць мови, сутність якого полягає в тому, що адекватний опис мовних одиниць різних рівнів здійснюється в їх інтерпретації в контексті цілого тексту.

Текст є тією одиницею, в рамках якої вирішується питання про контекстуальне значення всіх мовних засобів. Кінцевою метою перекладача є створення тексту, який відповідав би вимогам когезії і когерентності, і всі рішення перекладача приймаються з урахуванням цих вимог.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що художній текст є потужним інструментом, що стимулює виховні та емоційно-естетичні процеси в свідомості людини і одночасно вони надають великий вплив на масову аудиторію, тому слід більш глибоко і всебічно осягнути механізм використання художнього тексту як інструменту впливу, а також необхідно враховувати не тільки загальні установки художньої літератури, а й специфічні, в тому числі з позиції перекладознавства. Головною ж метою перекладу є досягнення еквівалентності. Еквівалентний переклад – це переклад, який здійснюється для передачі незмінного плану змісту при дотриманні відповідного плану вираження, тобто норм мови на яку здійснюється переклад.

Аналіз літератури засвідчив, що проблемою підходів до перекладу займалися, як вітчизняні так і зарубіжні вчені, такі як: Алексеев С. А., Возна М. О., Гончаренко Е. П., Зорівчак Р. П., Кобякова І. К., Петров С., Швачко С. О., Beaugrande R., Rogers M., Schleiermacher F.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні особливостей текстоцентричного підходу до перекладу та аналізі передачі лексичних та граматичних одиниць при перекладі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Розглянути поняття перекладу, підходи до перекладу тексту.
2. Описати періодизацію історії розвитку перекладу і підходів до нього.
3. Охарактеризувати основні характеристики художнього твору.
4. Дослідити специфіку перекладу художнього твору в рамках текстоцентричного підходу.
5. Проаналізувати передачу лексичних та граматичних одиниць при перекладі.
6. Охарактеризувати оцінку якості перекладу художніх творів.

Об'єктом роботи є текстоцентричний підхід до перекладу.

Предметом роботи є загальнолінгвістичні особливості перекладу.

Методи дослідження. У роботі був використаний метод комплексного лінгвопрагматичного опису, що включає прийоми спостереження, порівняння, узагальнення та інтерпретації.

Наукова новизна нашої роботи полягає в комплексному розгляді текстоцентричного підходу до перекладу та особливостей передачі лексичних та граматичних одиниць при перекладі художньої літератури.

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації теоретичних передумов реалізації текстоцентричного підходу в процесі перекладу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані при розробці лекційних та практичних курсів з лексикології англійської мови, стилістики англійської мови, практики перекладу

англійської мови, для написання курсових і магістерських робіт з даної проблематики.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опублікована стаття у фаховому науковому журналі.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, резюме. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Поняття перекладу, підходи до перекладу тексту

Будь-яка мова має свої особливості. З одного боку це виражається в історії словотвору мови, а з іншого в кількості запозичених, застарілих або нових слів.

Але як би там не було, реклама, економіка, політика, кінематограф, музика, література та інші напрямки життя сучасної людини формуються під впливом іноземних текстів, які не завжди можуть бути адекватно передані цільовій аудиторії. У цьому і полягає перша трудність – зуміти підлаштувати іноземний текст під потреби і світорозуміння аудиторії.

Ні для кого не секрет, що у всіх країнах по-різному реагують на однакові події, явища, проблеми, які вирішуються різними способами. Зауважимо, що інше суспільство не зможе сприйняти емоції і задум автора оригіналу, якщо перекладач не адаптує текст під вимоги населення. Головним завданням будь-якого перекладача є завдання передати не тільки задум, але і стиль і емоції і навіть гумор, або іронію, які вкладає автор першоджерела [10, с. 56]. Тож, перекладач повинен якимось збалансувати вміння підлаштовуватися під автора першоджерела і під цільову аудиторію.

Озираючись сьогодні на різноманітність існуючих підходів і концепцій і прагнучи їх якимось упорядкувати в сприйнятті, ми можемо доказово стверджувати наступне:

1) теорія перекладу є самостійною наукою, так як має власний об'єкт вивчення: процес і результати перекладу;

2) теорія перекладу, перебуваючи цілком у сфері гуманітарного знання, є наукою філологічною, оскільки матеріалом дослідження теорії перекладу завжди виявляються тексти, що представляють собою мовну реалізацію мов;

3) теорія перекладу, займаючись, як будь-яка наука, моделюванням свого об'єкта, включає антропологічний (людський) фактор в свої моделі [5, с. 6].

У даний час, переклад – вкрай важлива функція мовознавства, так як світ стрімко втягується в процеси глобалізації, а слід за ними відбувається поєднання культур, інтеграція населення в різні загальносвітові процеси і на все це накладається постійна міграція (як в туристичній, так і у всіх інших її формах). А тому, переклад – фактично вже невід'ємна частина повсякденного життя суспільства.

Я. М. Рецкер зазначив, що «переклад – це точне відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту і стилю. Але постає питання, як бути, якщо при перекладі на рідну мову багато слів не мають однозначного трактування [21, с. 45]».

Багатозначність слів і фраз, нерідко ставить у скрутне становище перекладача. Тому щоразу, коли у перекладача виникає хоча б найменший сумнів у перекладі, необхідно провести його ідентифікацію, тобто встановити фразеологічність, користуючись при цьому різними лінгвістичними засобами – від звернення до словників і довідників до контекстуального семантико-стилістичного аналізу.

До основних видів лексико-граматичних трансформацій відносяться: антонімічний переклад; описовий та пояснювальний переклади; компенсаційний переклад.

С. Влахов і С. Флорін вважають, що можливість досягнення повноцінного словникового перекладу залежить від повноти співвідношень між одиницями вихідної мови та мови перекладу [22, с. 74]:

1. Слова та словосполучення вихідної мови, рівні одиницям мови перекладу, перекладаються еквівалентом. У мові виявлена схожість.

2. Слова і словосполучення вихідної мови, приблизно рівні одиницям мови перекладу, перекладаються аналогом. У мові є приблизна схожість.

3. Слова і словосполучення вихідної мови, не рівні одиницям мови перекладу, перекладаються нефразеологічними засобами. Застосовується метод художнього опису.

Можна зробити висновок, що слова перекладаються або завдяки відповідній словниковій одиниці в мові перекладу, або, за відсутності відповідної форми в мові перекладу, перекладаються іншими засобами.

Особливістю перекладу є те, що, незважаючи на необхідні зміни, що вносяться до вихідного тексту, він сприймається як повноправна заміна оригіналу. При цьому перекладний текст будуть вважати повністю тотожним тексту оригінального. Однак подібна тотожність є лише теоретично досяжним ідеалом перекладу, який неможливий в перекладацькій практиці.

У зв'язку з цим ще в XIX столітті була розроблена «теорія неперекладності». Дана лінгвістична теорія Вільгельма фон Гумбольдта безумовно є однією з найвпливовіших лінгвофілософських концепцій XIX століття. Тоді головним напрямком мовознавства було вивчення особливостей мови, розкриття всіх унікальних особливостей, що відрізняють її від інших мов: неповторної структури, особливостей граматичної будови і словникового складу кожної окремої мови [33, с. 67]. Усе це становить своєрідність мови, її національні особливості. З цих причин виникло припущення про неможливість передачі даних особливостей, як лінгвістичних, так і лінгвокультурологічних на іншу мову. При цьому вважалося, що переклад повинен вичерпно відтворювати оригінал і бути повністю йому тотожним, отже, переклад, в першу чергу художнього тексту, став принципово неможливим.

Переклад став нездійсненним завданням, процесом, при якому неминучі непоправні втрати, смислові і художні. Виділяють два підходи, обидва з яких визнавалися незадовільними: в точності дотримуватися оригіналу, жертвуючи своєрідністю приймаючої мови і літератури (по суті –

буквальний переклад), або відійти від тексту оригіналу і відтворити початковий текст в мові перекладу, орієнтуючись саме на його особливості та лінгвокультурологічні аспекти (тобто – вільний переклад, адаптація). Виходячи з цього, було проголошено, що переклад, як точне відтворення оригіналу, неможливий.

За словами Е. Сепіра існує «узагальнююче, позамовне мистецтво, доступне передачі без шкоди засобам чужої мови, і специфічно мовне мистецтво, по суті неперекладне» [14, с. 65]. Виходячи із даної цитати, переклад, хоча і не тотожний за всіма параметрами, можливий. Однак відсутність абсолютної тотожності аж ніяк не перешкоджає здійсненню міжмовної комунікації. Внаслідок того, що досягнення абсолютної рівності між оригіналом і перекладом, був введений термін «еквівалентність», що позначає спільність змісту, тобто смислову близькість оригіналу і перекладу.

Виходячи з усього вище сказаного можна вивести ряд положень, які б змогли підтвердити той факт, що переклад важлива складова повсякденного життя:

— по-перше, не маючи можливості представити перед собою безпосередньо читача, автор все ж звертається до певної цільової аудиторії. Адже коло читачів, так само можна поділити на категорії – ділові люди та інтелігенція, тобто ті, кому цікаво те, що відбувається у світі. І домогосподарки, пенсіонери, безробітні – ті, хто просто витрачає свій вільний час, на вивчення якої-небудь інформації. Таким чином, дійшовши до цільової аудиторії заголовки сам заговорить і буде сприйматися саме як мовний акт;

— по-друге, правильне оформлення тексту, так само робить свою справу, так як спочатку необхідно привернути увагу читача. Таким чином, публікація досягає цільової аудиторії, яка і буде сприймати текст, який вже сформувався у підсвідомості читача, за умови правильного оформлення заголовку;

— по-третє, емоційна підв'язка має ряд особливостей. Вона служить залученню уваги, але в той же час може містити жаргонізми, мовні звороти, написані не за правилами пропозиції, що і робить заголовки живим мовним актом [20, с. 71].

По суті, система перекладу включає найбільш поширені методи [22, с. 83]:

Аналог, тобто такий стійкий оборот, який за значенням адекватний першоджерелу, але по образній основі відрізняється від нього повністю або частково.

Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі сенсу першоджерела вільними словосполученнями. Описовий переклад застосовується тоді, коли в мові відсутні еквіваленти та аналоги.

Антонімічний переклад, тобто передача негативного значення за допомогою позитивної конструкції або навпаки.

Калькування. Метод калькування застосовується у тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або словосполучення, або коли першоджерело не може бути перекладене за допомогою інших видів перекладу.

Комбінований переклад. У тих випадках, коли мова перекладу має аналог, який в повному обсязі передає значення першоджерела, то надається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і підбирається аналог для порівняння.

При перекладі перекладач повинен вирішити два завдання:

1) правильно зрозуміти зміст висловлювання (тексту) на мові оригіналу;

2) повно і точно передати цей зміст засобами мови перекладу [18, с. 3].

У практиці перекладу найчастіше стикаємося з двома видами перекладу: дослівним і літературним, або адекватним.

Тож, переклад – це особливий вид мовленнєвої діяльності і міжмовного зв'язку: усний та письмовий. Звичайно можна виділити і інші види

перекладу, які грають важливу роль в реалізації перекладацької діяльності, але класифікація перекладів, не дивлячись на те, що розробляється вже більше століття, так і не має єдиної структури.

Отже, підбиваючи підсумок, необхідно відзначити, що готуючись до перекладу того чи іншого тексту перекладач повинен бути готовий до зустрічі з низкою труднощів. Зокрема – з відсутністю аналогів у рідній мові, так як мова може включати до свого складу не тільки застарілі, а й іншомовні слова, так звані «помилкові друзі», які на перший погляд зрозумілі, а з іншого боку мають зовсім іншу основу. А отже, якість перекладу буде залежати від досвідченості і кваліфікованості перекладача.

1.2 Періодизація історії розвитку перекладу і підходів до нього. Текстоцентричний підхід

Лінгвістична наука, що вивчає переклад ще дуже молода. Дослідження мовної діяльності, яку називають перекладом, стала самостійною лінгвістичною дисципліною на початку II пол. XX століття.

Незважаючи на це переклад – це давній вид людської діяльності, без якої неможливо уявити такі відомі історичні відомості, як утворення великих імперій, населених численними і багатомовними народами, утвердження культури панівної нації, що мала великий соціальний вплив, поширення релігійних та соціальних вчень [48, с. 54].

Однією з найважливіших проблем сучасного перекладознавства залишається періодизація історичного розвитку науки про переклад – встановлення хронологічно послідовних етапів і перехідних періодів, найменування цих відрізків, їх часові межі, принципи і науково обґрунтовані критерії виділення, фактори і закономірності розвитку. Правильно вибудована періодизація є передумовою успішних наукових досліджень у всіх областях перекладу.

Незважаючи на невизначеність статусу міжнародної мови у різні часи, С. П. Денисова запропонувала на основі її призначення та впливу на розвиток перекладу виділити такі періоди [16, с. 47]:

- 1) регіональний дописемний / доалфавітний (усний переклад);
- 2) регіональний писемний / алфавітний (усний та писемний переклад);
- 3) період перших міжнародних живих мов (грецька, латинська, арабська);
- 4) період світової писемної диглосії (латина, старослов'янська мова та ін. як релігійні мови та мови освіти, культури тощо);
- 5) період формування, становлення та розвитку живих національних мов; 6) період мов епохи колонізації та деколонізації;
- 7) період функціонування робочих мов ООН;
- 8) період мов ери глобалізації та мов антиглобалізаційного руху.

У свою чергу, П.І. Копанев називає чотири періоди в історії перекладу і співвідносить їх з деякими етапами розвитку людської цивілізації:

- 1) перший, давній період (рабство і феодалізм);
- 2) другий, або середній період (від первісного нагромадження капіталу до науково-технічної революції XVIII ст. включно);
- 3) третій, або новий період (кінець XVIII – кінець XIX ст.);
- 4) четвертий, або новітній, період (кінець XIX – XX ст.).

Подібна періодизація має право на існування. Але, не можна не погодитися з думкою М. Балляра про те, що існує якась домовленість в розрізненні історичних періодів (Античність, Середньовіччя, Відродження тощо) і що прив'язка історії перекладу до цих періодів історичного розвитку суспільства здатна полегшити орієнтування, співвіднесення подій у часі. Будь-яке явище культури, і переклад в тому числі, може розглядатися на тлі прийнятої історичною наукою періодизації людської цивілізації [40].

Аналогічних поглядів дотримуються також автори цікавої і насиченої історичними фактами роботи «Відродження і Реформація в історії перекладу і перекладацької думки» Д.З. Гоцїрідзе і Г.Т. Хухуні. Сама назва книги вже

свідчить про те, що її автори розглядають історію перекладу крізь призму умовно прийнятої історичною наукою періодизації. Але не можна не помітити вразливість такої періодизації [15, с. 4].

П.І. Копанев будує свою періодизацію історії перекладу на суто економічних засадах – на ставленні до власності: рабство, феодалізм, накопичення капіталу та ін. Переклад же не пов'язаний безпосередньо ні з економікою, ні зі суспільним ладом, ні з науково-технічною революцією. З моменту свого виникнення переклад однаково обслуговує всі суспільно-економічні формації [6, с. 65].

Вчені справедливо зауважують про уривчастість історії перекладу на відміну від загальної історії. Ця уривчастість обумовлена не стільки тим, що в той чи інший період перекладали менше або більше, скільки фрагментарністю даних про той чи інший період в історії перекладу. Більш того, спостереження над історією перекладацької практики не дають достатніх підстав для того, щоб стверджувати, ніби кожен з розглянутих періодів залишив в історії перекладу особливий слід і продемонстрував суттєві відмінності від усього того, що робилося в перекладі і писалося про нього в інші історичні епохи. Навпаки, в межах одного історичного періоду могли статися вельми важливі події, які не могли не впливати на перекладацьку практику і відповідно склали головні віхи в історії даного явища [2, с. 34].

З моменту виникнення перекладу до теперішнього часу перекладачі вирішують аналогічні завдання, сперечаючись про одні і ті ж проблеми, незалежно від зміни суспільно-економічних формацій.

Але не можна заперечувати, що переклад має багату подіями історію. Отже, ця історія може і повинна бути описана. Інакше кажучи, перекладацька діяльність може бути представлена в історичному розвитку. Але періодизація історії перекладу може і не збігатися з загальноприйнятою історичною періодизацією, заснованою на зміні суспільно-економічних формацій. Зрозуміло, кожен історичний період може служити фоном для історичного

аналізу перекладацької діяльності. Вельми цікаво познайомитися з джерелами, які свідчать про перекладацьку діяльність в різні епохи, які виділяються історією, наприклад Відродження, Реформація і ін. Але така історія залишиться фрагментарною, оскільки не матиме власне перекладацьких підстав.

Більш того, подібний погляд на історію перекладу обмежується лише європейськими уявленнями про періодизації історії. Китай, Індія, арабські країни будують свою історію з інших віх, чого не можна не враховувати, беручись за побудову загальної історії перекладацької діяльності.

Спробу побудувати історію перекладу з акцентом на яскраві, значні явища саме в області перекладацької діяльності робить Дж. Стейнер в книзі «Після Вавилону». Для Стейнера первинні «перекладацькі події», під якими розуміються не тільки явища власне перекладу, а й тексти, які містять теоретичні погляди на переклад.

Дж. Стейнер виділяє чотири періоди, які, за його власним визнанням, зовсім не абсолютні. Основними віхами, маркованими початок і завершення кожного етапу, у Дж. Стейнера виявляються тексти, які містять роздуми про переклад, тексти, в яких в найбільш яскравій, на думку автора, формі відображаються перекладацька практика, перекладацькі стратегії [46, с. 4].

Перший період триває 18 століть. Він відкривається загальновідомими в західній науці про переклад висловлюваннями Цицерона і Горація про переклад та перекладачів, з яких зазвичай починається історичний опис теоретичних міркувань про переклад, і завершується коментарями німецького поета початку ХІХ ст. Ф. Гельдерліна до перекладів Софокла. Цей період можна визначити як емпіричний.

Другий період починається трактатами англійського гуманіста Ф. Тайтлера про принципи перекладу і німецького письменника Ф. Шлейермахера про методи перекладу. Закінчується другий період книгою французького письменника і перекладача В. Ларбо. ХІХ ст. і перша половина ХХ ст. виявляються періодом, коли робляться спроби визначити сутність

перекладу, побудувати перші філософсько-лінгвістичні та поетичні моделі перекладацької діяльності. Цей період автор визначає як період перших теорій і герменевтичних розвідок.

Третій період починається з другої половини ХХ ст., точніше з 40-х рр., коли з'являються перші роботи про машинний переклад, засновані на ідеях структуралізму. У цей період лінгвісти і філософи прагнули встановити відповідність між формальною логікою і моделями мовних, а відповідно і міжмовних, перекладацьких перетворень. Переклад виявляється одним з важливих об'єктів вивчення, виходять перші книги з теорії перекладу. У цей період створюються професійні організації перекладачів, починають видавати журнали. Цей період триває і до теперішнього часу, але з початку 1960-х рр. акцент в розвідку в області теорії перекладу зміщується в бік міждисциплінарних досліджень, і починається новий, четвертий період [46, с. 7].

Дж. Стейнер пов'язує початок четвертого періоду з поширенням ідей екзистенціалізму, а також з відкриттям статті про переклад В. Бенджаміна, опублікованій ще в 1923 р. Новий період Дж. Стейнер визначає як герменевтичний. У цей період слабшає інтерес до автоматичного (машинного) перекладу, ведуться запеклі суперечки між лінгвістами про універсальність і відносності перекладу. Переклад стає об'єктом дослідження антропологів, психологів, соціологів та ін.

Періодизація історії перекладу, запропонована Дж. Стейнером, представляє безперечний інтерес для науки про переклад. Але, як справедливо зазначає М. Балляр, в ній насторожує історична невизначеність виділених періодів, а також те, що запропонована періодизація не отримує очікуваного розвитку у автора [40, с. 18].

Не можна не погодитися з Дж. Стейнером, що кінець 1940-х рр. виявився поворотним моментом в історії перекладацької думки. Це пов'язано не тільки з першими дослідженнями в області машинного перекладу, а й з народженням нового виду усного перекладу – синхронного [46, с. 7].

Таким чином, періодизація, запропонована Дж. Стейнером, при всій її уразливості для критики проте вельми цікава для теорії перекладу та історії перекладацької думки. Як зазначає Гарбовський, Дж. Стейнер не претендує на побудову історії перекладу. Він лише намагається представити в історичному ракурсі погляди на переклад, що містяться в деяких роботах, об'єднати їх навколо ідей або методів пізнання, що домінували в той чи інший період. Адже не випадково побудована ним класифікація відкривається висловлюваннями про переклад Цицерона, в той час як переклад існував ще за багато тисячоліть до того. Тому історіографічна концепція Дж. Стейнера виявляється цілком спроможною [13, с. 25].

У результаті своїх досліджень Дж. Стейнер приходять до досить песимістичного висновку про те, що незважаючи на багату подіями історію перекладу і всупереч значущості тих, хто писав про мистецтво і теорії перекладу, число оригінальних і істотних ідей з цієї проблематики дуже обмежено. Майже без виключення від Цицерона і Квінтіліана до наших днів положення повторюються, міркування йдуть тими ж шляхами [46, с. 4].

Специфічним напрямком антропологічних досліджень в сфері перекладу в останні роки стає процесуальна транслатологія, яка вивчає ті аспекти процесу перекладу, які безпосередньо пов'язані з людиною, причому як нейрофізіологічні, так і евристичні складові. Відзначимо у цьому зв'язку в першу чергу наукову школу Б. Мозер-Мерсер [42, с. 196]. Однак діяльнісний акцент в теорії перекладу виявляється продуктивним не тільки для залучення антропологічної складової, а й для розробки теорії тексту, орієнтованої на переклад, тобто для створення текстоцентричних концепцій.

Перша спроба створення розгорнутої і докладної транслатологічної класифікації типів тексту була зроблена на початку 70-х рр. К. Райс. Розглянувши можливості емпіричного, лінгвістичного і комунікативного підходу, К. Райс запропонувала спиратися переважно на комунікативний підхід, поклавши в основу комунікативну функцію тексту, і, отже, враховувати тип переданої текстом інформації, характеристику джерела і

реципієнта. Відповідно з цим вона поділила тексти на чотири основні групи, вказуючи на можливість прикордонних випадків: інформативні, експресивні, оперативні і аудіомедіальні тексти [4, с. 18].

На основі цієї першої класифікації виник її трохи змінений варіант (змінилася назва і кількість груп), який описаний групою перекладачів у енциклопедії перекладу “Handbuch Translation” у 1999 р. [44, с. 205]: примарно-інформативні, примарно-апелятивні і примарно-експресивні.

Ця перша класифікація текстів, орієнтована на переклад, виявила ключовий характер поняття «текст» для стратегії перекладу, показала безмежний діапазон текстової різноманітності.

Особливим позитивним моментом другого варіанту класифікації служить і зміна назв груп текстів. Компонент «примарно-» є реальнішим відображенням оформлення текстів, про що писала свого часу, М. Снелл-Хорнбі, підкреслюючи, що між текстами немає чітких меж, і пропонуючи створити прототипологію текстів, де у кожній категорії текстів є центр (прототип) і периферія [43].

З огляду на досвід створення перших класифікацій текстів, орієнтованих на переклад, ми зробили спробу вибудувати несуперечливу транслатологічну класифікацію текстів і в ході свого дослідження виявили в якості релевантних наступні параметри: комунікативне завдання і вид переданої текстом інформації; характер джерела і характер реципієнта; об'єктивна міра перекладності тексту як вторинна, а також запропонували будувати транслатологічну класифікацію текстів у вигляді прототипології [17, с. 63].

За основу, таким чином, взяті характеристики вихідного тексту. При цьому ми припускаємо, що при перенесенні тексту в іншу культуру і інше мовне середовище ядро його комунікативного завдання зберігається. Ті випадки, коли комунікативне завдання тексту, що перекладається відрізняється від комунікативного завдання початкового тексту в запропонованій класифікації не враховуються.

Зміна комунікативного завдання тягне за собою зміну його мовного оформлення і може розглядатися як переклад із супутньою обробкою. До уваги беруться випадки переорієнтації тексту на іншого реципієнта, зокрема, адаптації тексту для дітей при перекладі; скорочений і вибіркового переклад і ін. Ці безумовно важливі для теорії і практики перекладу випадки перевираження тексту безсумнівно цікаві, вони практично не порушувалися до сих пір дослідниками і заслуговують окремого розгляду в майбутньому.

Вибірково було залучено типи тексту, призначені для усного перекладу; дослідивши їх текстові параметри, ми прийшли до висновку, що вони цілком можуть бути включені в загальну типологію, так як відрізняються від інших істотно лише мірою прогнозованої еквівалентності.

Таким чином, хоча при побудові даної класифікації переважають текстові параметри, вона може вважатися об'єктивною тільки з урахуванням антропологічного фактору (реципієнт) [25, с. 52].

Обидва ці чинники – антропологічний та текстологічний – нарівні залучаються в сучасних концепціях філософії перекладу. Так, в теорії гармонізації, запропонованою Л. В. Кушніною, висувається поняття перекладацького простору [28, с. 37], в якому відбувається породження гармонійного тексту, і аналізуються параметри цього тексту (текстоцентризм). Далі, однак, сама гармонія розглядається як перекладацький світогляд, і автор концепції визначає його як систему поглядів перекладача, засновану на індивідуально-образному осмисленні перекладацької картини світу, що складається під впливом нового просторового буття тексту перекладу, залученого в орбіту численних смислових перетворень (антропоцентризм) [28, с. 114]. Очевидно, що Л. В. Кушніній вдається об'єднати обидва підходи, розглядаючи переклад як процес.

Запровадження принципу функціоналізму у теорії перекладу дозволяє зосередити увагу дослідників на тексті перекладу як цілісному аналітичному об'єкті, який «являє собою свідомо організований результат

мовленнєво-творчого процесу» [11, с. 54]. При цьому головною перешкодою на шляху текстоцентричного перекладознавчого аналізу є те, що текст не завжди «прямолінійно та безпосередньо розкриває свою цілеспрямованість», а отже, «цей намір ще потрібно дослідити, докладаючи певних зусиль та залучаючи досвід аналізу різних типів тексту» [24, с. 67].

С. Петров у своїй роботі зазначає про необхідність протиставлення «філологічно точному» перекладу «імпресивно адекватного», тобто такого, який орієнтується на враження від оригіналу сучасних співвітчизників автора, і пропонує запровадити порівняльні коефіцієнти мовної імпресії та експресії. На його думку, «такі коефіцієнти допоможуть зменшити культурологічні відмінності в художньому тексті, адже на фоні характерної нам сильної мовної експресії, германські мови можуть здатися «пріснутуватими». Відповідно, для досягнення аналогічного впливу на реципієнта (імпресії) перекладачеві варто зосередити свою увагу на стилістиці твору (експресії) [36, с. 231]».

Методологічна база комплексного лінгвохудожнього аналізу має містити в собі міждисциплінарність, тобто поєднання широкого філологічного (лінгвістично-літературознавчого) підходу з положеннями культурологічно релевантних теорій (у нашому випадку – комунікативних та когнітивно-дискурсивних). Цілісність такого підходу забезпечується двома важливими чинниками:

- 1) проблематикою естетики, яка у літературному дискурсі втілюється у концепцію художності;
- 2) текстоцентричністю, тобто «орієнтованістю не на мову в цілому, а на конкретний текст, конкретний художній твір» [1, с. 113].

За традицією, що існує в перекладознавстві, мета порівняльного аналізу першотвору та перекладу визначається у встановленні рівня функціональної відповідності перекладеного тексту текстові оригіналу: «Для перекладу існує умова – він має бути функцією оригіналу, має його представляти» [18, с. 2]. Проте актуальним є питання «відправної точки» встановлення

функціональної відповідності, якою може бути як автор, так і реципієнт, або перефразовуючи останню цитату: переклад виконує функцію оригіналу так, як вона «задана» автором, чи так, як її «побачив» читач? Переклад – це компроміс, ступінь якого базується на ієрархічній системі певних обмежень [38, с. 56]. У ході розробки комплексної моделі лінгвохудожнього аналізу перекладеного літературного тексту компромісність перекладу може розумітися в дусі концепції діалогічності М. М. Бахтіна [11].

Отже, текстоцентричність та цілісність є головними принципами лінгвохудожнього аналізу тексту перекладу художнього твору; при цьому функціональну відповідність перекладу оригіналові можна визначити лише в загальному вигляді шляхом порівняння образу автору (стратегії конструювання першотвору) з образом перекладача (стратегією конструювання перекладу).

Висновки до розділу 1

У першому розділі магістерської роботи здійснено розгляд теоретичних засад реалізації текстоцентричного підходу в процесі перекладу.

Нами було зазначено, що існуючі підходи і концепції щодо перекладу можна звести до наступних тверджень: 1) теорія перекладу є самостійною наукою, так як має власний об'єкт вивчення: процес і результати перекладу; 2) теорія перекладу, перебуваючи цілком у сфері гуманітарного знання, є наукою філологічною, оскільки матеріалом дослідження теорії перекладу завжди виявляються тексти, що представляють собою мовну реалізацію мов; 3) теорія перекладу, займаючись, як будь-яка наука, моделюванням свого об'єкта, включає антропологічний (людський) фактор в свої моделі.

Аналіз теоретичних джерел показав, що переклад – це точне відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту і стилю. Але постає питання, як бути, якщо при перекладі на рідну мову багато слів не мають однозначного трактування. Багатозначність слів і фраз, нерідко

ставить у скрутне становище перекладача. Тому щоразу, коли у перекладача виникає хоча б найменший сумнів у перекладі, необхідно провести його ідентифікацію, тобто встановити фразеологічність, користуючись при цьому різними лінгвістичними засобами – від звернення до словників і довідників до контекстуального семантико-стилістичного аналізу.

До основних видів лексико-граматичних трансформацій відносяться: антонімічний переклад; описовий та пояснювальний переклади; компенсаційний переклад.

Система перекладу включає найбільш поширені методи: Аналог, тобто такий стійкий оборот, який за значенням адекватний першоджерелу, але по образній основі відрізняється від нього повністю або частково. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі сенсу першоджерела вільними словосполученнями. Описовий переклад застосовується тоді, коли в мові відсутні еквіваленти та аналоги. Антонімічний переклад, тобто передача негативного значення за допомогою позитивної конструкції або навпаки. Калькування. Метод калькування застосовується у тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або словосполучення, або коли першоджерело не може бути перекладене за допомогою інших видів перекладу. Комбінований переклад. У тих випадках, коли мова перекладу має аналог, який в повному обсязі передає значення першоджерела, то надається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і підбирається аналог для порівняння.

При перекладі перекладач повинен вирішити два завдання: 1) правильно зрозуміти зміст висловлювання (тексту) на мові оригіналу; 2) повно і точно передати цей зміст засобами мови перекладу. У практиці перекладу найчастіше стикаємося з двома видами перекладу: дослівним і літературним, або адекватним.

Нами були проаналізовані різні періодизації історичного розвитку науки про переклад. Методологічна база комплексного лінгвохудожнього аналізу має містити в собі міждисциплінарність, тобто поєднання широкого

філологічного (лінгвістично-літературознавчого) підходу з положеннями культурологічно релевантних теорій (у нашому випадку – комунікативних та когнітивно-дискурсивних).

Таким чином, текстоцентричність та цілісність є головними принципами лінгвохудожнього аналізу тексту перекладу художнього твору; при цьому функціональну відповідність перекладу оригіналові можна визначити лише в загальному вигляді шляхом порівняння образу автору (стратегії конструювання першотвору) з образом перекладача (стратегією конструювання перекладу).

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

2.1 Основні характеристики художнього твору

У другій половині ХХ ст. теорія тексту, включаючи в себе основи наук психології, семіотики, книгознавства, лінгвістики, склалася як наукова дисципліна з власним онтологічним статусом. На сьогоднішній день існує безліч посібників, які пояснюють основи теорії літератури, демонструють аналіз тексту і дають загальні визначення.

Основна проблематика наук про літературу складається в концепції рамок філософської естетики і герменевтики, де текст виступає як самостійний об'єкт дослідження, а предметом вивчення є методи розуміння і тлумачення тексту.

Так, Н.С. Валгіна пропонує визначення базового поняття «текст» – це комунікативна одиниця вищого порядку, за допомогою якої здійснюється мовне спілкування [7, с. 32]. Зовнішні та комунікативні чинники для мовної організації тексту є визначальними, тому створення і функціонування тексту прагматично орієнтоване. У В.Н. Комісарова, текст визначається як мовленнєвий твір для здійснення вербальної комунікації [25, с. 56]. У свою чергу, І.Р. Гальперін дає наступне визначення даного поняття. Він зазначає, що текст – це завершений мовленнєвий твір, створений в результаті творчого процесу відповідно до визначеної мети, прагматичної настанови і традиційно прийнятих норм, в певній ситуації спілкування, частини якого об'єднані між собою різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку [12, с. 18].

Ю.М. Лотман вважає, що в основу поняття тексту входять визначення:

1. Виразність, яка в художніх текстах проявляється природною мовою.
2. Відмежованість. Текст повинен мати певну культурну функцію, яка передає собою якість цілісного значення.

3. Структурність. Текст має внутрішню організацію, тому є структурним цілим на синтагматичному рівні [31, с.54].

Художній текст є безпосередньо функціональним диференційованим різновидом тексту. І.В. Арнольд визначає художній текст, як внутрішньо пов'язане, закінчене ціле, яке володіє ідейно-художньою єдністю [19, с. 7]. Художній текст несе різноманітний емоційно-оцінний зміст, який створює естетичний вплив.

Поняття «художній текст», на думку М.М. Михайлова, зазвичай ототожнюється з поезією і белетристикою. Розглядаючи «художність», функціональна теорія тексту не настільки строга в цьому питанні, так як між художніми і нехудожніми текстами немає непереборного бар'єру [32, с. 45]. Художній текст охоплює жанрове розмаїття художньої літератури. Він має дві взаємопов'язані, що утворюють текст, функції: функція впливу і естетична функція [19, с. 5].

В.В. Виноградов до особливостей художнього тексту так само відносить наявність ліричного героя. Таким чином, у творі завжди присутній образ автора, завдяки якому створюється внутрішня єдність тексту. Образ автора можна змішувати з образом оповідача, так як художній текст не може обходитися без авторської позиції [8, с. 54].

Художні тексти відрізняються своєю композицією або іншими словами структурою, де розрізняють чотири елементи:

1. Ідейно-тематичний лад;
2. Образна система;
3. Композиційний зв'язок і динаміка структурних частин;
4. Закон мовних співвідношень [19, с. 3].

Дані елементи художньої структури видозмінюються, так як ускладнюються особливостями даного жанру, стираються кордони понять «стиль мови» і «художній стиль» [8, с. 43]. Під час аналізу цілісної структури словесно-художнього твору виникають певні труднощі, які полягають в спрямованості її елементів до єдності цілого, в їх співвідношеннях і

взаємодіях. Крім того, труднощі виникають при вивченні граматичної структури поетичного об'єкта, а також при аналізі структури «образу автора».

Образ автора – не простий суб'єкт мовлення, це – концентроване втілення суті твору, що об'єднує всю систему мовних структур персонажів у їх співвідношенні з оповідачем або оповідачами і через них є ідейно стилістичним осередком, фокусом цілого [8, с. 118].

Важливою особливістю художнього тексту є його референція, яка не вичерпується його історичною та фактографічною основою. З метою усвідомлення і розуміння сенсу висловлювання в творі, необхідно встановити відносини між самим висловлюванням і іншими елементами лінгвістичного знаку – референтами. Дане співвідношення частіше використовується при описі пейзажу, де зіставляється «що означає» (деталі пейзажу) з «означуваним» (його ментальним чином) [31, с. 54]. Таким чином, метонімічний опис цілого по його деталях впливає із самої сутності поняття «простір художнього світу».

Ідеальність художнього світу відображає реальний простір, будучи продуктом уяви автора тексту. Художня література має свій відмітний функціональний стиль, який має ряд основних особливостей. І.Р. Гальперін вважає, що «стиль художньої літератури об'єднує в собі стилі поезії, прози та драми, що реалізують специфіку художньої мови. Загальні риси даних підстилів, об'єднані естетико-когнітивною функцією, типовою для стилю художньої літератури. Когнітивна функція стилю художньої літератури полягає в пропозиції можливої інтерпретації певного феномена, з метою визначення для читача точки зору автора [12, с. 41]».

Стиль художньої літератури має такі невід'ємні характерні властивості:

1. Наявність лінгвістичних засобів, які визначають художні прийоми для створення живих образів.
2. Використання слів в контекстуальних і словникових значеннях.

3. Наявність і використання вокабуляра з метою відображення погляду автора на навколишню дійсність.

4. Індивідуальність лексичних і синтаксичних засобів.

5. Вживання зворотів розмовної мови [23, с. 229].

Художня література має свою національну мову, різноманітність словникового складу, граматичну будову, що служить засобом художнього відтворення [8, с. 48]. М.Н. Кожина вважає, що в художньому мовленні відображаються мовні елементи інших функціональних стилів, усно-розмовної і розмовно-побутової мови. Так, художній твір є синтетичним стилістико-мовним явищем [19, с. 8].

У мові художньої літератури допускається використання різних позалітературних елементів розмовної мови, таких як, багатослівність. Дане поняття полягає у використанні багатьох лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних елементів різних функціональних стилів [7, с. 78]. Таким чином, мова художньої літератури являє сукупність і систему мовних засобів, які вживаються в художніх творах.

Своєрідність художньої літератури полягає в естетичній функції, в специфіці побудови словесних художніх образів, в структурі мовного знака [12, с. 72]. Так само, широке застосування експресивних засобів і метафоричних властивостей слова, відрізняє мову художньої літератури від інших стилів. У художньому контексті відбувається переосмислення слова і ускладненість художнього мовлення, яка викликається авторською індивідуальністю. Художній стиль письменника перетворюється в індивідуальний відбір і переосмислення загальнонародного уявлення дійсності і навколишнього світу. З урахуванням авторської індивідуальності, більшість текстів з точки зору їх організації прагне до дотримання норм, встановлених для даної групи текстів, і тим самим як би чинить опір порушення правильності тексту [12, с. 25].

В.А. Кухаренко визначив поняття авторського стилю на матеріалі англійської мови та зауважив, що «це система засобів, що використовується

творчим мисленням автора і реалізованих в умовах повторюваності взаємодії певних елементів [30, с. 117]».

Основною особливістю, що визначає авторський стиль, є лексичний склад твору, стилістичний пласт лексики, морфологія лексем, авторські неологізми, фразеологізми. Образність мови є однією з найважливіших визначальних стилю художньої літератури. Основним засобом художнього узагальнення дійсності в творі виступає саме образ, відображаючи зовнішній світ в особливій формі суспільної свідомості. У літературі художній образ є способом і формою освоєння дійсності в мистецтві, яка об'єднує чуттєві і смислові моменти [31, с. 65].

Зазначимо, що художня література виконує певні функції:

1. Пізнавальну функцію. Текст несе в собі певну базу інформації, відображаючи відомості діяхронічних особливостей мови відповідного народу;

2. Комунікативну функцію. Література виступає засобом комунікації не тільки між людьми, але і між поколіннями;

3. Естетичну функцію. Художня література – своєрідна форма духовного зв'язку, яка служить джерелом естетичної насолоди;

4. Виховну функцію. Художня література відіграє соціально-виховну роль, надаючи вплив на формування особистості.

І.Р. Гальперін зазначає, що за допомогою засобів образно-естетичної трансформації мови створюється чуттєве сприйняття дійсності, тим самим, виконуючи функцію стилю художньої мови [12].

Варто відзначити, що мова художньої прози до XVIII ст. перебувала на початковій стадії свого розвитку. Вже до кінця століття типові риси художньої прози стали чітко відокремлюватися у самостійний різновид стилю художнього мовлення [7, с. 32]. Так, художня проза має характер живої розмовної мови, розповідь уособлює індивідуально-творчу манеру автора у використанні засобів загальнонародної англійської мови. У XIX і XX ст. прояв різноманітних форм у мові художньої прози дозволяє

розширити можливості індивідуально-творчого використання мовних засобів. ХІХ ст. характеризується розвитком художньої літератури, яка обумовлювалося широким висвітленням життя англійського суспільства.

Так в художньому тексті англійських класиків проявляються елементи професійної лексики, сленгу, наукової термінології. У структуру художнього твору починають входити документи, ділові листи. Стиль художньої мови часто розглядається як синтез різних стилів літературної мови. Елементи інших стилів стають загальнодоступними через стиль художньої мови. Однак вони ніколи не втрачають своїх специфічних рис там, де вони використовуються не в якості стилістичних прийомів, а в якості певних норм даного стилю [31, с. 21].

Для стилю художнього мовлення англійської мови характерна образність мови, яка в свою чергу не притаманна для стилю наукової прози, хоча може застосовуватися в ньому, не порушуючи загальних закономірностей. Стиль художньої мови англійського тексту так само відрізняється емоційними елементами мови, проявом індивідуального у викладі змісту. На сьогоднішній день англійська мова намагається бути більш доступною не тільки для дорослого населення, а й для молодшого покоління, зокрема, для дітей, тому безліч казок адаптували для полегшеного вивчення. Це стосується скорочення тексту, спрощення лексики, що більше підкреслює простоту мови для сприйняття.

Художній англійський текст містить кілька основоположних принципів:

1. Граматичні особливості. Англійська мова має розвинену систему форм.
2. Специфіка смислового центру пропозиції. Слова в англійській мові стоять в граматичному порядку.
3. Унікальність англійських дієслів.
4. Наявність у художньому тексті слів, сенс яких при перекладі не залежить ні від суті, ні від художнього наповнення тексту.

5. Експресивність англійської мови, яка виражається у широкому використанні сленгових виразів [32].

Художній твір є носієм багатьох значень, так як художній текст має можливість включатися в різні структури, які взаємно перетинаються, а його елементи можуть входити у багато сегментів всередині текстової структури. Висока інформативність художнього тексту безпосередньо пов'язана зі зміною структурних домінант [49, с. 75].

Представимо особливості твору Р. Бредбері «Кульбабове вино». У романі домінують кілька основних тем, погляд на які розкривається автором з позицій своїх героїв. Головним чином, це Дуглас Сполдінг, для якого ці три місяці є місяцями справжніх відкриттів. Теми життя, смерті, а разом з цим і тема часу стають головними у творі. Уособленню піддаються природні явища, сама природа, тварини і рослини. Характерним є те, що велика група уособлень представлена через образ бачення світу дітьми: або їх внутрішньою мовою, або в діалогах між собою і дорослими.

Р. Бредбері показує, що діти дуже чутливі по відношенню до природи, вони ще не втратили своєї здатності помічати світ, так в уявленнях дітей неживі предмети одушевляються. Це пояснюється ще тим, що дитячому мисленню властиво зводити суті речей до їх генезису тобто визначати, структурувати і т.д.

Уособленню піддаються наступні об'єкти:

Місто (Town).

It was a quiet morning, the town covered over with darkness and at ease in bed [55].

Місто – представляє слово, яке уособлюється з людиною, яка спокійно спить у ліжку, вкрита ковдрою, її нічого не турбує, і вона розслаблена. У якості контексту показується, що місто порівнюється з людиною, завдяки метафорі *covered with darkness* і словосполучення *at ease in bed*.

Вентилятор (Fan).

The warm air spread under the sighing fans over his head [55].

Семантика антропоморфних дієслів супроводжує уособлення і допомагає розкрити даний образ. Так у даному контексті, уособлене слово *fan*, визначається дієприкметником *sighing*, яке відноситься до семантики що позначає живих істот.

Рекламна вивіска (A red neon sign).

A red neon sign flickered dimly, buzzed like a dying insect, as they passed [55].

Неживі об'єкти можуть уособлюватися не тільки з людиною, але і тваринами. Наприклад, рекламна вивіска уособлюється з комахою, звук якої порівнюється зі звуком, характерним для комахи.

Потяги (The trains).

Already the trains were chanting and he saw their faces drifting off on back observation platforms, or pressed to windows.

Слово «поїзд» виконує дії, властиві людині, тому що говоріння і спів може здійснити тільки людська істота.

Зелена машина (The green machine).

Зелена машина – має велике значення, як для її власниць сестер Міс Ферн і Міс Роберти, так і для Дугласа Сполдінга, який приходить до своїх сусідок і просить покатати його на зеленій машині. Так, звук гудка машини описується як “A seal barked [55].”. Таким чином, машина уособлюється з морським котиком.

Валізи і меблі (the trunks and furniture).

Самотність Міс Бенлі підкреслюється тим, що валізи і меблі одушевляються, і вона велике значення на початку розповіді надає речам, але потім спалює непотрібні або роздає і здає в утиль.

Her husband had owned rental property in a number of towns, and, like a yellow ivory chess piece, she had moved and sold one after another, until now she was here in a strange town, left with only the trunks and furniture, dark and ugly, crouched about her like the creatures of a primordial zoo [55].

Валізи і меблі уособлюються з тваринами із зоопарку, які припали до землі.

У природі не тільки тварини, але і інші частини природи живі.

Трава (the grass).

The grass whispered under his body [55].

Вітер (the wind).

The wind sighed over his shelled ears. Here was where the big summer-quiet winds lived and passed in the green depths, like ghost whales, unseen [55].

Квіти (flowers).

The flowers that flooded the world, dripped off lawns onto brick streets, tapped softly at crystal cellar windows and agitated themselves so that on all sides lay the dazzle and glitter of molten sun [55].

Кульбаби (Dandelions)

Every year, said Grandfather. They run amuck; I let them. Pride of lions in the yard. Stare, and they burn a hole in your retina. A common flower, a weed that no one sees, yes. But for us, a noble thing, the dandelion [55].

Дощ (the rain).

The rain began light, a touch. The rain increased and fell heavily. It played the sidewalks and roofs like great pianos [55].

У цих прикладах в якості уособлюючого контексту велику роль відіграють дієслова, які виражають людські почуття або дії: *whisper, sigh, agitate, play, run*.

Смерть (death) і темрява (darkness).

Так *darkness* і *death* викликають в душі хлопчика страх.

Темрява уособлюється з хижою твариною: *The darkness pulled back, startled, shocked, angry. Pulled back, losing its appetite at being so rudely interrupted as it prepared to feed [55].*

Смерть асоціюється з самотністю, і з вбивцею, який в перекладі називається «Душогуб», в оригіналі “The Lonely One”. Ця людина несе в собі

смерть, і смерть уособлюється з ним, вони як би зрощуються разом для Дугласа. Смерть ходить, ховається за деревами, вбиває і т.д. Причому і те і інше для нього щось більше, ніж просто людина. Слід звернути увагу на графічну репрезентацію – слово “Death” пишеться з великої літери.

And Death was the Lonely One, unseen, walking and standing behind trees, waiting in the country to come in, once or twice a year, to this town, to these streets, to these many places where there was little light, to kill one, two, three women in the past three years. That was Death [55].

Той факт, що прийом уособлення поширюється на багато об’єктів у романі, свідчить про важливу роль даного прийому. Однак прийом уособлення частіше з’являється при зображенні навколишнього світу хлопчика, ніж дорослих людей. Цим автор, швидше за все підкреслює особливе сприйняття світу героєм, особливе естетичне бачення цього процесу пізнання світу письменником. У разі, коли уособлення використовується у контексті дій дорослої людини, як правило, тоді, коли герої знаходяться в непередбачених, стресових для них ситуаціях (Міс Роберта і Міс Ферн) або підкреслити самотність людини (місіс Бентлі).

Таким чином, художня література є основним сховищем культурного спадку. Завдяки літературі людство має можливість вивчити особливості минулого. Художня література є засобом пізнання і навчання. Художній текст являє собою складний і цікавий інтерпретаційний світ автора, те як він мислить образами, за допомогою яких впливає на почуття читача.

2.2 Специфіка перекладу художнього твору в рамках текстоцентричного підходу

Сучасне мовознавство серед безлічі різноманітних складних проблем, особливе місце приділяє вивченню такої мовної діяльності лінгвістичних аспектів, як «переклад», який є найдавнішим видом людської діяльності. З самого розвитку перекладацької діяльності людини, переклад є головним

аспектом, який виконує функцію міжмовного спілкування людей. Поняття «переклад» включає в себе різноманіття відповідей. Однозначна суть перекладу: з урахуванням соціальної генези, переклад виникає, існує і функціонує лише в суспільстві.

У поле зору перекладу потрапляє широке коло діяльної сфери: це і художня, публіцистична діяльність, дипломатична сфера, ділові бесіди і багато іншого [3, с. 13].

Е. Доле, французький поет і перекладач, сформулював певні вимоги перекладу:

1. Проникати в суть тексту, що перекладається і визначати ідею автора тексту;
2. Дотримуватися загальної тональності і враження відтвореного тексту;
3. Володіти двома мовами досконало: мовою, з якої перекладається текст і мовою, на яку буде здійснюватися переклад;
4. Дотримуватися краси форми, володіючи не тільки граматичними знаннями перекладу, але і на інтуїтивному рівні уникати перекладу «слово в слово»;
5. У перекладі вживати загальноживані форми мови [29, с. 144].

При перекладі основним завданням перед фахівцем стоїть досягнення еквівалентності, або адекватності перекладу, тобто, досягнення максимального смислового наближення перекладного тексту до оригіналу. Отже, еквівалентність вважають синонімом рівнозначності, який застосовується в галузі точних наук. При перекладі оригіналу художнього тексту, в основі перекладу буде лежати принцип емоційного забарвлення, при перекладі оригіналу наукового або науково-популярного – важливий термінологічний переклад.

Т. А. Казакова вважає, що «художній переклад є фактом мовної та літературної діяльності. Під час художнього перекладу цілком можливі відхилення від найвищого ступеня передачі смислової точності для

збереження художності тексту при перекладі. Дуже часто для цього перекладачеві доводиться вдаватися до використання трансформацій, а доречно їх використання є основним завданням при роботі над текстом перекладу. Завдяки застосуванню перекладацьких трансформацій перекладач виробляє перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу [27, с. 45]».

На думку В.Н. Комісарова, «перекладацькі трансформації – це способи перекладу для використання перекладачем при перекладі різних текстів, якщо словникова відповідність не може бути використана або відсутня зовсім [25, с. 41]».

В основному всі перекладацькі трансформації ділять на лексичні, граматичні та змішані (або комплексні). Перекладацькі трансформації, в залежності від характеру одиниць мови оригінального тексту, діляться на типи:

1. Стилiстичнi трансформацiї. Являють собою змiну стилiстичного забарвлення перекладної одиницi.
2. Морфологiчнi трансформацiї. Мають на увазi заміну однієї частини мови іншою.
3. Синтаксичнi трансформацiї. Синтаксична функція слів і словосполучень піддається змiнам, при яких відбувається синтаксична перебудова конструкцій, відбувається заміна англійської пасивної конструкції українською активною.
4. Семантичнi трансформацiї. Між елементами описуваних ситуацій існують різноманітні причинно-наслідкові зв'язки, на основі яких відбувається цей вид трансформацій.
5. Лексичнi трансформацiї [37, с. 25].

А.Д. Швейцер виділяє чотири групи трансформацій:

1. Трансформації на компонентному рівні семантичної валентності, які мають на увазі застосування різного роду замін.
2. Трансформації на прагматичному рівні, які мають на увазі перекладацькі компенсації, заміну тих чи інших стилістичних засобів

іншими, заміна алюзій (реалій) на аналогічні, а також інтерпретуючі, що пояснює переклад та перекладацькі компенсації.

3. Трансформації на референційному рівні, які включають методи конкретизації, генералізації, заміни реалій, реметафоризації, метонімічної трансформації, деметафоризації.

4. Трансформації на стилістичному рівні, які включають компресію і розширення [39, с. 45].

Р.К. Миньяр-Белоручев визначив три види трансформацій – лексичні, граматичні, семантичні. До першого виду відносяться прийоми генералізації і конкретизації; до другого – заміна частин мови і членів речення, об'єднання пропозицій або їх членування; до третього – метафоричні, синонімічні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад та прийом компенсації [27, с. 76].

Теорія В.Н. Комісарова зводиться до трьох видів трансформацій: лексичний вид, граматичний вид, комплексний вид. До лексичних трансформацій він відносить калькування, транслітерацію і транскрибування, а також такі лексико-семантичні заміни, як модуляція, генералізація і конкретизація. До граматичних трансформацій він відносить синтаксичне уподібнення, членування пропозицій і різні види граматичних замінів [25, с. 54].

Л.К. Латишев дає визначення лексичним трансформаціям, як відхилення від словникових відповідностей, яке пояснюється розбіжністю в лексичних системах англійської та української мов. Своєрідність семантичної структури слів пояснюється лексичною одиницею, яка при перекладі утворює трансформації, що складаються в заміні окремих лексичних одиниць вихідної мови лексичними одиницями мови, що мають інше значення [22, с. 72].

Розглянемо класифікацію Я.І. Рецкера, який виділив сім різновидів лексичних трансформацій:

1. Диференціація значень – пояснюється широкою семантикою вихідної мови, яка не має повної відповідності у мові перекладу.

2. Конкретизація значень – відбувається заміна слова на слово з широким предметно-логічним значенням або навпаки.

3. Генералізація значень – використовується зв'язок «від виду до роду», при якому більш вузьке значення замінюється одиницею з більш широким значенням.

4. Смысловий розвиток – складний прийом, при якому значення слів оригіналу і перекладу пов'язані логічним причинно-наслідковим ставленням. До цього виду трансформацій відносять метафоричні і метонімічні заміни.

5. Антонімічний переклад – поняття оригіналу замінюється протилежним поняттям з відповідною перебудовою всього висловлювання, але при цьому зберігається сенс висловлювання.

6. Цілісне перетворення – підвид смыслового розвитку, в якому видозмінюється внутрішня форма будь-якого відрізка мовного ланцюга шляхом цілісного перетворення. Дана трансформація, в основному, застосовується при перекладі публіцистичних текстів.

7. Компенсація – трансформація, при якій враховуються загальний ідейно-художній характер першотвору, і відбувається заміна неперекладного елемента оригіналу [9, с. 47].

Грамматичні трансформації – це той вид змін, який неминучий при перекладі. Грамматичні трансформації під собою мають на увазі: перебудову пропозицій, синтаксичні, морфологічні заміни.

Грамматичні заміни – це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю в мові перекладу з іншим граматичним значенням [25, с. 32]. При перекладі з англійської мови на українську, йде активне зіставлення граматичних категорій і форм, в процесі якого відбувається:

1. Відсутність тієї чи іншої категорії в одній з мов.
2. Частковий збіг.

3. Повний збіг [25, с. 33].

Граматичні трансформації стають необхідними при перекладі інфінітивних комплексів, які відсутні в українській мові, але поширені в англійській, при передачі відповідних форм і конструкцій.

Таким чином, граматичні трансформації підрозділяються на два види:

1. Перестановки – трансформація порядку мовних елементів в тексті, в число яких найчастіше потрапляють частини складної пропозиції, словосполучення, самостійні пропозиції в складі тексту.

2. Заміни найбільш поширений і різноманітний вид перекладацьких трансформацій. У процесі перекладу заміни можуть піддаватися як граматичні одиниці – форми слів, частини мови, члени пропозиції, типи синтаксичного зв'язку і інші – так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про граматичні та лексичні заміни [23, с. 230].

Таким чином, нами було визначено поняття «переклад», його суть і види. Ми встановили, що важливим аспектом при перекладі текстів, є досягнення еквівалентності. Проблема досягнення еквівалентності полягає в досягненні тотожності в перекладі, що є практично неможливим, за винятком елементарних фраз або виразів. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі визначається вмістом вихідного тексту, його основною думкою і особливістю стилю автора. Основним завданням перекладача при досягненні адекватності є використання перекладацьких трансформацій з тією метою, щоб текст перекладу найбільш точно передавав всю інформацію, яка міститься в оригіналі, при цьому дотримуючись норм мови на яку здійснюється переклад.

Висновки до розділу 2

У другому розділі магістерської роботи здійснено розгляд особливостей перекладу художніх творів.

Аналіз теоретичних джерел показав, що основна проблематика наук про літературу складається в концепції рамок філософської естетики і герменевтики, де текст виступає як самостійний об'єкт дослідження, а предметом вивчення є методи розуміння і тлумачення тексту. Нами було зазначено, що текст – це завершений мовленнєвий твір, створений в результаті творчого процесу відповідно до визначеної мети, прагматичної настанови і традиційно прийнятих норм, в певній ситуації спілкування, частини якого об'єднані між собою різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку.

Важливою особливістю художнього тексту є його референція, яка не вичерпується його історичною та фактографічною основою. З метою усвідомлення і розуміння сенсу висловлювання в творі, необхідно встановити відносини між самим висловлюванням і іншими елементами лінгвістичного знаку – референтами.

Нами було зазначено, що художня література виконує певні функції: 1. Пізнавальну функцію. Текст несе в собі певну базу інформації, відображаючи відомості діахронічних особливостей мови відповідного народу; 2. Комунікативну функцію. Література виступає засобом комунікації не тільки між людьми, але і між поколіннями; 3. Естетичну функцію. Художня література – своєрідна форма духовного зв'язку, яка служить джерелом естетичної насолоди; 4. Виховну функцію. Художня література відіграє соціально-виховну роль, надаючи вплив на формування особистості.

Нами було визначено, художня література є основним сховищем культурного спадку. Завдяки літературі людство має можливість вивчити особливості минулого. Художня література є засобом пізнання і навчання. Художній текст являє собою складний і цікавий інтерпретаційний світ автора, те як він мислить образами, за допомогою яких впливає на почуття читача.

Під час художнього перекладу цілком можливі відхилення від найвищого ступеня передачі смислової точності для збереження художності

тексту при перекладі. Дуже часто для цього перекладачеві доводиться вдаватися до використання трансформацій, а доречне їх використання є основним завданням при роботі над текстом перекладу. Завдяки застосуванню перекладацьких трансформацій перекладач виробляє перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу.

Отже, проблема досягнення еквівалентності полягає в досягненні тотожності в перекладі, що є практично неможливим, за винятком елементарних фраз або виразів. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі визначається змістом вихідного тексту, його основною думкою і особливістю стилю автора. Основним завданням перекладача при досягненні адекватності є використання перекладацьких трансформацій з тією метою, щоб текст перекладу найбільш точно передавав всю інформацію, яка міститься в оригіналі, при цьому дотримуючись норм мови на яку здійснюється переклад.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОЛІНГВІСТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПЕРЕКЛАДУ

3.1 Передача лексичних та граматичних одиниць при перекладі

Основна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний переклад – правильний, повноцінний переклад. Багато вчених, що займаються питаннями перекладу, під правильним і повноцінним перекладом розуміють близькість перекладу за змістом і формою до оригіналу.

Поняття адекватності може бути застосовано до всіх видів перекладу, особливого значення воно набуває при перекладі художнього тексту. Для досягнення адекватності перекладачеві необхідно вміло виробляти різні перекладацькі трансформації. Трансформація – перетворення, в ході якого відбувається заміна одиниць оригіналу відповідними одиницями мови перекладу [36, с. 83].

На думку В. Н. Комісарова, перекладацькі трансформації – способи перекладу, які може використовувати перекладач при перекладі різних оригіналів в тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використано за умовами контексту [25, с. 79].

За основу нашого наукового дослідження ми взяли класифікацію трансформацій В. Н. Комісарова. Вчений виділяє 3 види трансформацій: лексичні, граматичні та комплексні (лексико-граматичні) трансформації. До комплексних трансформацій відносяться: експлікація, антонімічний переклад та компенсація [25, с. 81].

При вивченні перекладу твору Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Прокляте дитя» на українську мову було знайдено безліч прикладів застосування комплексних трансформацій. Зупинимось на деяких з них.

У тексті перекладу на українську мову були виявлені наступні приклади експлікації:

This is it [57].

Ми на місці [53].

Have I just put my foot in it [57]?

Я сказала щось не те [53]?

And the Trolley Witch is not able to tell us anything useful [57]?

I відьма, що продає солодощі, не сказала нам нічого корисного [53]?

До антонімічного перекладу можна віднести наступні приклади:

I know you do not like him but he's all I need [57].

Я знаю, ти не дуже-то його любиш, але мені більше ніхто не потрібен [53].

The Ministry has a Time-Turner, does it not [57]?

У Міністерства є Маховик часу, чи не так [53]?

That's a bit wow, is not it [57]?

Це здорово, чи не так [53]?

I do not think your mother had even time to scream [57].

Знаєш, я думаю, що у твоєї матері не було часу, щоб кричати [53].

I will not do it if you do not want me to. But it feels like the only way to me, am I wrong [57]?

Але, здається, це єдиний вихід. Я вірно говорю [53]?

You told me you do not think I'm scared of anything [57].

Пам'ятаєш ти сказав мені, що ти думаєш, ніби я нічого не боюся [53].

Наступні приклади, відносяться до прийому компенсації:

Rose. Remember to send Neville our love [57].

Роза, не забудь поцілувати від нас Невілла [53]!

I knew yeh were not gettin 'yer letters but I never thought yeh would not even know abou' Hogwarts, fer cryin 'out loud [57]!

Я знав, що ти не отримував свої листи, але я і подумати не міг, що ти не знаєш, що таке Хогвартс, чорт забирай [53]!

You really are an enormous geek [57]!

Ну ти і зубрила [53]!

Saw them on the roof together, near the Owlery with Scorpius playing the gooseberry [57].

Я їх бачив разом на даху, неподалік був Скорпіус і бив байдики [53].

Do not play the senility card with us, old man [57].

Не треба грати з нами, старий [53].

They give me the creeps [57].

У мене від них мороз по шкірі [53].

Розглянемо роман О. Уальда «Портрет Доріана Грея» і його переклад, з точки зору використаних в ньому перекладацьких трансформацій. Варто зазначити, що приклади перетворень при перекладі роману зустрічаються практично в кожному абзаці, на кожній сторінці. Розглянемо найбільш яскраві приклади, які допомагають досягти адекватності при перекладі.

Уже в самій назві роману ми бачимо трансформацію у вигляді перекладацького транскрибування – передача імені головного героя відбувається відтворенням його звукової форми буквами мови перекладу.

The picture of Dorian Gray [58].

Портрет Доріана Грея [54].

Звернемося до розгляду наступного прикладу.

This is Lord Henry Wotton, Dorian, an old Oxford friend of mine [58].

Знайомтеся, Доріан, це лорд Генрі Воттон, мій старий товариш по університету [54].

У даному прикладі ми спостерігаємо перекладацьку транслітерацію в імені *Генрі Воттон - Henry Wotton*, генералізацію – назва конкретного місця навчання *Oxford* в оригіналі замінюється лексичною одиницею з більш широким значенням *університет*. Перекладач використовує прийом генералізації, оскільки не бачить необхідності в уточненні.

When Lord Henry entered the room, he found his uncle sitting in a rough shooting-coat, smoking a cheroot and grumbling over The Times [58].

У кімнаті, куди увійшов лорд Генрі, дядько його сидів в товстій мисливській куртці, з сигарою в зубах і читав «Таймс» [54].

У даному прикладі ми спостерігаємо перестановку – в тексті оригіналу обставина місця *the room* при перекладі на українську мову переходить на початок речення, перекладацька транслітерація – графічна форма слова *Lord Henry* в перекладі відтворюється літерами *Лорд Генрі*, назва газети *The Times* – *Таймс*. Граматична заміна, а саме заміна частини мови – дієприкметник в тексті оригіналу *sitting* виступає в ролі дієслова *сидів* у тексті перекладу, генералізація – в англійському тексті йдеться про конкретний вид сигар з обрізаними кінцями *cheroot*, при перекладі на українську мову перекладач використовує слово *сигара*, оскільки сенс при цьому не спотворюється і нічого не упущено. Крім того, відбувається додавання словосполучення *в зубах*, оскільки конструкція з *сигарою в зубах* є стійким поєднанням слів в українській мові.

The pulse of joy that beats in us at twenty, becomes sluggish. Our limbs fail, our senses rot [58].

Слабшає пульс радості, що б'ється так сильно в двадцять років, старіє тіло, згасають почуття [54].

У даному випадку відбулося об'єднання пропозицій: пропозиція *Our limbs fail, our senses rot* при перекладі приєднується до першого речення в якості складного речення. Відбувається перестановка членів речення: складений іменний присудок *becomes sluggish*, який стоїть в кінці пропозиції, при перекладі на українську мову *слабшає* стає на початок пропозиції для посилення значення.

Experience was of no ethical value. It was merely the name men gave to their mistakes. Moralists had, as a rule, regarded it as a mode of warning, had claimed for it a certain ethical efficacy in the formation of character [58].

Досвід не має ніякого морального значення; досвідом люди називають свої помилки. Моралісти, як правило, завжди бачили в досвіді засіб застереження і вважали, що він впливає на формування характеру [54].

У даному прикладі ми бачимо, конкретизацію – дієслово *was* з більш широким значенням конкретизовано в українській мові *має*. Прийом

об'єднання пропозицій: дві пропозиції в тексті оригіналу перетворюються при перекладі в одне складне речення. Заміна частини мови – іменник *efficacy* замінюється дієсловом *впливає*.

The sullen murmur of the bees shouldering their way through the long untown grass, or circling with monotonous insistence round the dusty gilt horns of the straggling woodbine, seemed to make the stillness more oppressive [58].

Ще більш угнічувало тишу сердите гудіння бджіл, що пробиралися високою невикоршеною травою чи монотонно й настійливо кружляли біля покритих золотистим пилком вусиків розлогої жимолості [54].

У даному прикладі ми бачимо заміну частини мови – словосполучення (прикметник + іменник) в тексті оригіналу *with monotonous insistence* при перекладі замінюється на прислівники *одноманітно* і *наполегливо*, прикметник *dusty* трансформується в іменник *пилком*. Крім того, у даному прикладі ми бачимо перестановку членів речення.

Some large blue china jars and parrot-tulips were ranged on the mantelshelf, and through the small leaded panes of the window streamed the apricot-coloured light of a summer day in London [58].

На полиці каміна красувалося кілька блакитних порцелянових ваз із барвистими тюльпанами. Крізь вікно, густо похрещене свинцевим переплетінням, лялося рожеве світло літнього лондонського полудня [54].

У даному прикладі при перекладі відбулося членування пропозицій – складне речення в тексті оригіналу перетворилося в два самостійних речення в тексті перекладу. Перестановка – обставина місця в мові оригіналу *on the mantel shelf* при перекладі встає на перше місце *на каміні*. Таке розташування властиво структурі українського речення. Далі відбувається опущення невизначеного займенника *some* в перекладі, оскільки буквальный переклад фрази *some large blue china jars* був би такий – *деякі великі блакитні вази*.

I like Wagner's music better than anybody's. It is so loud that one can talk the whole time without other people hearing what one says [58].

Музиці Вагнера я віддаю перевагу будь-якій іншій. Вона така гучна, під неї можна базікати в театрі весь вечір, не хвилюючись, що тебе почують посторонні [54].

Прийом транскрибування – власна назва *Wagner's* в тексті перекладу передається буквами української мови *Вагнера*. Опущення – невизначений займенник *one* опускається, так як тут він є семантично надлишковим. Додавання – в тексті перекладу з'являється обставина місця *в театрі*, оскільки в усьому абзаці обговорюється театр.

There was a rustle of chirruping sparrows in the green lacquer leaves of the ivy, and the blue cloud shadows chased themselves across the grass like swallows [58].

У блискучому зеленому листі плюща возилися і цвірінькали горобці, блакитні тіні хмар, як зграї швидких ластівок, ковзали по траві [54].

Перестановка – обставина місця в тексті оригіналу *In the green lacquer leaves of the ivy* переставляється на початок пропозиції в українському тексті *у блискучому зеленому листі плюща*. Компенсація – прикметник *lacquer* має переклад *лакований*, але словосполучення *лаковані листя* викликало б у читача абсолютне нерозуміння, тому перекладач при перекладі використовує асоціативне слово *блискучий*. Заміна членів пропозиції – іменник *rustle* в тексті перекладу замінюється дієсловом *возилися*, як і прикметник *chirruping* замінюється дієсловом *цвірінькали*. Додавання – в тексті перекладу з'являється опис ластівок: *зграї і швидких*, з метою досягнення максимальної художності тексту. Модуляція – словосполучення *chased themselves* в перекладі передається як *ковзали*.

Lord Henry went out to the garden and found Dorian Gray burying his face in the great cool lilac-blossoms, feverishly drinking in their perfume as if it had been wine [58].

Вийшовши в сад, лорд Генрі знайшов Доріана у куща бузку: зарившись обличчям в прохолодну масу квітів, він упивався їх ароматом, як спраглий - вином [54].

У даному прикладі ми спостерігаємо перестановку – конструкція *went out to the garden* при перекладі переміщається на початок пропозиції у вигляді дієприслівникового обороту *вийшовши в сад*. Перестановка викликана заміною членів речення – присудок *went out* і прислівник *out to the garden* в тексті перекладу позначають дієприслівниковий оборот *вийшовши в сад*. Опущення – при перекладі опускається присвійний займенник *his* в українському тексті, оскільки є семантично надлишковим.

In a month there will be purple stars on the clematis, and year after year the green night of its leaves will hold its purple stars [58].

Через місяць ломиніс укриють пурпурові зорі, і рік у рік зелена сутінь його листя знов і знов іскритиметься цими пурпуровими зорями [54].

Конкретизація – в тексті оригіналу дієслово *to be* конкретизоване дієсловом *зацвіте*. Дана пропозиція досить складна для сприйняття українською людиною через порядок слів.

As for conversation, there are only five women in London worth talking to, and two of these can not be admitted into decent society [58].

У всьому Лондоні є тільки п'ять жінок, з якими варто поговорити, та й то двом з цих п'яти не місце в пристойному суспільстві [54].

У даному прикладі ми спостерігаємо опущення – в тексті перекладу опускається конструкція *as for conversation*, щоб уникнути непотрібного повторення, оскільки в даному реченні вже є дієслово *talk to*. Прийом транслітерації – назва міста *London*, форма якого в перекладному тексті відтворюється літерним складом української мови *Лондон*. Компенсація – дієслово *can't be admitted* в тексті перекладу передається як *не місце*, оскільки дослівний переклад *не можуть бути допущені в пристойне суспільство* є занадто громіздким і обтяжливим для сприйняття. Калькування – словосполучення *decent society* перекладач передає як *пристойне суспільство*.

At half-past twelve next day Lord Henry Wotton strolled from Curzon Street over to the Albany to call on his uncle, Lord Fermor, a genial if somewhat rough-

mannered old bachelor, whom the outside world called selfish because it derived no particular benefit from him, but who was considered generous by Society as he fed the people who amused him [58].

На другий день о пів на першу лорд Генрі Воттон вийшов зі свого будинку на Керзон-стріт і попрямував до Олбені. Він хотів відвідати свого дядька, лорда Фермора, добродушного, хоч і різкувато старого холостяка, якого за межами світського кола вважали егоїстом, бо він нічим не вельми був людям корисний, а в світському колі - щедрим і добрим, бо лорд Фермор охоче пригощав тих, хто його розважав [54].

Членування пропозицій – складнопідрядне речення в тексті перекладу перетворюється в дві самостійні пропозиції. Прийом транскрибування – власна назва *Lord Fermor*, назви місць *Curzon Street* і *Albany* – в перекладі форма даних слів відтворюється буквами української мови *лорд Фермор, Керзон-стріт, Олбені*. Експлікація – іменник *Society* в тексті перекладу передається словосполученням *світське коло*.

Таким чином, в процесі перекладу художнього тексту, з метою досягнення точного і адекватного перекладу, використовуються різні перекладацькі трансформації. Трансформація – це досягнення еквівалентного перекладу шляхом перетворення мовних елементів вихідного тексту. Комплексні (лексико-граматичні) трансформації є окремою особливою частиною перекладацьких трансформацій.

При перекладі з англійської мови на українську найчастіше використовувалися антонімічний переклад та компенсація. Антонімічний переклад використовувався для заміни будь-якого поняття, вираженого в оригіналі, протилежним поняттям. Наприклад, негативні конструкції передавалися позитивними і навпаки, прикметники або прислівники у порівняльному або найвищому ступені замінювалися прикметниками (прислівниками) в позитивному ступені або навпаки і т.д. Використання прийому компенсації дало можливість адекватно передати зміст вихідного тексту. При використанні комплексних (лексико-граматичних)

трансформацій відбуваються зміни як синтаксичному ладі, так і лексиці тексту оригіналу.

3.2 Оцінка якості перекладу художніх творів

Диверсифікація типологій перекладацьких текстів, поява різноманітних перекладацьких інструментів і спеціалізованого програмного забезпечення зумовили зростання інтересу теоретиків і практиків перекладу до проблем оцінки його якості. Оцінка якості перекладу з моменту появи самої перекладацької діяльності є її невід'ємним елементом, однак розробка системного підходу до оцінювання отриманої якості перекладу знаходиться на стадії становлення.

Створення системи оцінки якості перекладу необхідно для підвищення ефективності професійної діяльності перекладачів і розробки дидактичних основ їхньої підготовки. Окремі аспекти проблеми оцінки якості перекладу (норма перекладу, адекватність і еквівалентність, визначення підходу – функціонально-комунікативного та ін.) ставали об'єктом дослідження в роботах вітчизняних і зарубіжних лінгвістів.

Норма перекладу є одним з важливих аспектів проблеми якості перекладу. Намагаючись дати визначення норми перекладу, багато вчених розходилися в думках, і було зрозуміло, що універсального вирішення проблеми бути не може. В. Н. Комісаров розглядав поняття норми перекладу як результат взаємодії декількох вимог до тексту перекладу, серед яких важливу роль грали норма еквівалентності перекладу та жанрово-стилістична норма перекладу [25, с. 85]. Вважаючи еквівалентність одним з найважливіших критеріїв, В. Н. Комісаров пропонував розрізняти такі види перекладу, як «адекватний», який досягається на рівні слів і словосполучень, і «еквівалентний», що має на увазі близькість до змісту тексту оригіналу.

Адекватність передбачає здатність перекладу виконувати ту ж роль, яку відіграє оригінал.

В. В. Сдобников і О. О. Петрова задавалися питанням про доцільність існування великої кількості оціночних термінів, які могли б служити критеріями оцінки якості перекладу. Серед таких термінів виділяються «адекватність», «еквівалентність», «рівноцінність» та інші [27, с. 56].

В. В. Сдобников розглядав два підходи – текстоцентричний (В.С. Виноградов, В. Н. Комісаров, А. Попович) і комунікативно-функціональний (М. Бейкер, Дж. Кетфорд, Ю. Найда, Дж. Хаус).

Головною відмінністю текстоцентричного підходу від комунікативно-функціонального є ігнорування реальної комунікативної ситуації. У рамках комунікативно-функціонального підходу виділяється ряд відмінностей між навчальним перекладом і професійним перекладом, який, у свою чергу, служить засобом забезпечення міжмовної комунікації [45].

Німецький лінгвіст Дж. Хаус пропонує розрізнити два види перекладу, щоб об'єктивно дати оцінку перекладу – явний переклад і прихований переклад [42, с. 55]. На її думку, в основі критики перекладу повинен лежати лінгвістичний аналіз, який вимагає зіставлення тексту перекладу з текстом оригіналу.

Підходи до оцінки якості перекладу визначаються типом тексту. Особливого характеру ця проблема набуває в разі перекладу художнього тексту, так як однакову складність створюють для перекладача як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні аспекти. У галузі художнього перекладу питання оцінки його якості розглядаються окремою галуззю перекладу – перекладацькою критикою.

Складність оцінки якості художнього перекладу обумовлена багатоаспектністю тексту художнього твору, де кожне слово стає словесним образом і несе значну частину художньо-естетичне навантаження. Слід зазначити, що реципієнтами художнього твору в перекладі можуть бути читацькі кола, відмінні від шанувальників твору-оригіналу. П. М. Топер

вважає, що перекладач художньої літератури має справу з двома групами проблем: макрорівня і мікрорівня. До перших він відносить художньо-естетичні характеристики твору, а до других – власне мовностилістичні аспекти [50, с. 42].

Модель перекладацької діяльності перекладача художнього твору може бути представлена наступними етапами [21, с. 93]:

1. Аналіз і інтерпретація (за допомогою різних методів) художнього твору оригіналу та ідіостилю його автора, наявних рецензій та відгуків на твір, що відображають рецепцію твору в культурі і літературі. Ідіостиль письменника розуміється як комплекс художньо-естетичного змісту його творів і їх словесної форми у вигляді певного набору засобів мовної виразності. Перекладач на цьому етапі повинен змоделювати стилістичні домінанти тексту-оригіналу і визначити власну інтерпретаційну позицію.

2. Обробка лінгвістичної і екстралінгвістичної інформації. Переклад передбачає особливу обробку інформації, яка можлива при реалізації творчих (інтуїтивних) моментів і аналітичних (усвідомлених і контрольованих) операцій.

3. Відбір перекладацьких стратегій відтворення домінуючих засобів мовної виразності твору-оригіналу засобами мови перекладу. Виявлення творчого і евристичного потенціалу перекладача в рішенні перекладацьких завдань по підборі естетично релевантних варіантів передачі метафор, епітетів, авторських неологізмів і т.д.

4. Переклад в обов'язковому порядку передбачає і рецептивний, і продуктивний аспекти, які включають в себе дії перекладача по текстосприйманню і текстотворенню. Текст – це одночасно і результат мовленнєвої діяльності, і його продукт, і сам процес створення даного тексту [41, с. 153]. Відповідно, перекладач, проаналізувавши текст, виявивши ідіостиль письменника, визначившись з вибором перекладацьких стратегій і обробивши лінгвістичну інформацію, приступає до самого процесу створення тексту перекладу – породження вторинного тексту.

5. У процесі перекладу перекладач повинен ідентифікувати перекладацькі труднощі, сформулювати для їхнього подолання перекладацьку задачу, яку необхідно вирішити. Як правило, перекладач стикається з труднощами вибору варіанту перекладу. Ухвалення рішення щодо того чи іншого варіанту вимагає розробки особливих стратегій.

6. Аналіз тексту перекладу методом «вторинної інтерпретації, яка покликана контролювати і підтверджувати спроможність прийнятих раніше перекладацьких рішень.

Залежно від обраної інтерпретаційної позиції, визначення художньо-естетичної природи твору, його стильової домінанти, перекладач може приймати ті чи інші рішення, які адекватні потребам читачам у даний момент часу, а в іншу історичну епоху вони можуть бути відкинуті читачами або не відповідають наявним нормам перекладу. Це є передумовою для варіативності перекладу, коли співіснують різні переклади одного й того ж твору [35, с. 56].

Перейдемо до розгляду твору Р. Бредбері «Кульбабове вино». Автор розглядав свої твори з певною часткою умовності як інтерпретації власного життя. Роль метафори займає перше місце у формуванні цих інтерпретацій. У них знаходиться авторська історія, вкладена в метафори у творах. «Кульбабове вино» займає особливе місце в творчості Бредбері, так як не може бути віднесено до жанру фантастики, а, навпаки, оповідає про реальні будні сім'ї, яка мешкає в маленькому містечку, що нагадує рідне місто письменника, про дитинство і юнацтво хлопчиків-підлітків, що радіють кожному дню, що грають в дитячі ігри і по-дорослому аналізують складні життєві обставини. Естетика художніх образів роману, ліричність, філософські міркування знаходять своє вираження в розмаїтті словесних засобів художньої виразності, в метафоричності, багатстві епітетів і порівнянь.

Важливим художнім елементом роману є пейзаж, описи природи, пори року, які співзвучні психологічному стану героїв. Перекладачу вдається

знайти яскраві словесні образи, які в деяких випадках виявляються яскравіше оригіналу за рахунок заміни, компенсаторних стратегій. Наприклад:

It was a quiet morning, the town covered over with darkness and at ease in bed [55].

Ранок був тихий, місто, оповите темрявою, мирно ніжилось в ліжку [52].

Образ *darkness* переданий поетичним словом темрява, а лаконічне *at ease in bed* передано за допомогою прислівника *мирно* і дієслова *ніжилось*, що, безумовно, «посилює» образ.

У наступному прикладі спостерігається така ж тенденція посилення за рахунок заміни слів нейтрального рівня емоційності на більш виразні.

This day now, he nodded, smelled as if a great and nameless orchard had grown up overnight beyond the hills to fill the entire visible land with its warm freshness [55].

Ось, наприклад, сьогодні – пахне так, неначе десь там, за пагорбами, казна звідки взявся величезний фруктовий сад з теплими пахоцями [52].

Вдале порівняння *мов примарні кити* і заміна слова «невидимий» (*unseen*) на поетичне *незримий* у наступному прикладі також відображають прагнення перекладача поетизувати художній світ роману за рахунок частотності застосування цієї перекладацької стратегії:

Here, here, did they see? Father pointed. Here was where the big summer-quiet winds lived and passed in the green depths, like ghost whales, unseen [55].

Он там, показав рукою батько, там мешкають величезні, по-літньому тихі вітри і, незримі, гуляють по тих зелених глибинах, мов примарні кити [52].

Слід зазначити також, що стратегії посилення емоційності перекладу можуть розглядатися і як компенсація, так як спостерігаються окремі втрати образності, наприклад:

Douglas's tongue hesitated on the texture of bread and deviled ham. No ... no ... it was just a sandwich [55].

Дуглас перестав жувати і помацав язиком хліб і шинку. Ні ні... звичайний сендвіч [52].

Метафора *tongue hesitated* виявилася складною для передачі, і даний елемент сюжету, ймовірно, не потребував в емоційному забарвленні, тому в перекладі образ був спрощений.

Зауважимо, що у іншому романі Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» одним з основних способів передачі образної метафори є переклад, який базується на тому ж образі. Переклад вважається адекватним при збереженні аналогічного метафоричного образу в мові перекладу.

I do not know what he thinks of me. He says I'm a regular onion! I keep him busy peeling away the layers [56].

Не знаю, що він про мене думає, але він каже, що я справжня цибулина. Доводиться облуплюватися шар за шаром [51].

Метафора «багатошаровості» уособлює різнобічну особистість героїні роману Клариси, а саме її прихованих один під одним і несподівано властивостей, які відкриваються. Перекладач застосував граматичну трансформацію, а саме об'єднання пропозицій. Також є лексична трансформація. Пропозиції оригіналу з особистим займенником *I keep him busy* в перекладі стає безособовою. Однак образ, що лежить в основі оригінальної метафори, збережений.

Звернемося до розгляду наступного прикладу.

Music bombarded him at such an immense volume that his bones were almost shaken from their tendons; he felt his jaw vibrate, his eyes wobble in his head [56].

Музика бомбардувала його з такою силою, що йому начебто відривало сухожилля від кісток, звертало щелепи і очі у нього танцювали в орбітах, немов м'ячки [51].

Метафори описують муки, які Монтег відчував при звуках телевізора. Метафора *His bones were almost shaken from their tendons* передана зі змінами. Перекладач замінив метафору порівнянням *начебто відривало сухожилля від*

кісток, описуючи очі Монтега додав порівняння *немов м'ячки* для створення більш сильного ефекту на читача. Оскільки образність і експресивність вираження збережені, переклад наближений до дослівного.

Метод перекладу на основі схожого образу обумовлений відмінністю культур. Перекладач використовує цей прийом, щоб образ був ясний для читача.

... his pink face burnt and shiny from a thousand fires and night excitements [56].

Його червоне обличчя лисніло і горіло блиском тисячі пожеж і нічних тривог [51].

Перекладач адаптував колірну метафору, в українській культурі рожевий колір має позитивну конотацію, особа рожевого кольору сприймається здоровою. Червоний колір несе образ гніву, болю, що більше підходить для створення образу пожежного, який безжально спалює тисячі книг і будинків.

Додавання або опущення використовуються в тих випадках, коли міра подібності в мові оригіналу і мові перекладу відрізняється, і потрібна або експлікація сенсу, закладеного в тексті оригіналу, або, навпаки, імплікації вираженого в тексті оригіналу. Опущення має місце, якщо метафора є надмірною; збереження метафори з конкретизацією значення для посилення образу.

Films and radios, magazines, books level led down to a sort of paste pudding norm [56].

Зміст фільмів, радіопередач, журналів, книг знизилося до відомого стандарту [51].

В українському варіанті перекладач вдається до неметафоричного перекладу виразу *a sort of paste pudding norm*.

A man had to take a long time to put them down on paper [56].

Людина плекала свої думки. Потім витрчала хтозна-скільки часу, аби їх викласти на папері [51].

Перекладач додає доповнення *хтозна-скільки часу*, щоб підкреслити наскільки відновлення книг займає багато часу.

Головним показником якості перекладу художнього твору є його популярність серед читачів, інтерес дослідників і критиків, бажання повертатися до тексту перекладу знову і знову. Кожен історичний період розвитку культури і літератури потребує нових перекладів і перекладачів, але якщо наявний переклад ще не вичерпав себе, якщо він затребуваний, то можна з упевненістю сказати, що переклад задовольняє вимоги читацької публіки, і це свідчить про те, що він виконаний якісно.

На заняттях з практики перекладу можна використовувати твори Р. Бредбері «Кульбабове вино» та «451 градус за Фаренгейтом». Зауважимо, що студентам спочатку пропонуються завдання на переклад окремих лексичних одиниць твору, а потім переходити до перекладу пропозицій та уривків з твору. На етапі перекладу лексичних одиниць студентам пропонується працювати в парі та обговорювати найбільш доцільні варіанти перекладу. На етапі перекладу пропозицій студентам пропонується завдання на підбір перекладацьких трансформацій та переклад речень використовуючи різні перекладацькі трансформації, а потім обговорення найбільш доцільного перекладу. На останньому етапі перекладу уривків з твору студентам пропонується обговорення українських перекладів даних творів та перекладацьких рішень перекладачів, знаходження недоліків у даних перекладах. На заключному занятті студентам дається завдання на виконання перекладу уривку з твору.

Таким чином, ми можемо зазначити, що навчання перекладу повинно відбуватися градуально: від перекладу лексичних одиниць до перекладу уривків з твору. Крім того, дані завдання удосконалюють вміння студента вибирати і правильно застосовувати перекладацькі трансформації та долати труднощі пов'язані з лексичними, граматичними, фразеологічними та стилістичними особливостями іноземної мови.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи нами були проаналізовані загальнолінгвістичні аспекти перекладу.

Нами було зазначено, що основна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний переклад – правильний, повноцінний переклад. Багато вчених, що займаються питаннями перекладу, під правильним і повноцінним перекладом розуміють близькість перекладу за змістом і формою до оригіналу. Поняття адекватності може бути застосовано до всіх видів перекладу, особливого значення воно набуває при перекладі художнього тексту. Для досягнення адекватності перекладачеві необхідно вміло виробляти різні перекладацькі трансформації.

Нами було зауважено, що підходи до оцінки якості перекладу визначаються типом тексту. Особливого характеру ця проблема набуває в разі перекладу художнього тексту, так як однакову складність створюють для перекладача як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні аспекти. Складність оцінки якості художнього перекладу обумовлена багатоаспектністю тексту художнього твору, де кожне слово стає словесним образом і несе значну частину художньо-естетичне навантаження.

Нами були проаналізовані україномовні переклади таких відомих творів, як: Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Прокляте дитя», О. Уальд «Портрет Доріана Грея», Р. Бредбері «Кульбабове вино», Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Головним показником якості перекладу художнього твору є його популярність серед читачів, інтерес дослідників і критиків, бажання повертатися до тексту перекладу знову і знову. Кожен історичний період розвитку культури і літератури потребує нових перекладів і перекладачів, але якщо наявний переклад ще не вичерпав себе, якщо він затребуваний, то можна з упевненістю сказати, що переклад задовольняє вимоги читацької публіки, і це свідчить про те, що він виконаний якісно.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне обґрунтування особливостей текстоцентричного підходу до перекладу та аналіз передачі лексичних та граматичних одиниць при перекладі.

Нами було зазначено, що існуючі підходи і концепції щодо перекладу можна звести до наступних тверджень: 1) теорія перекладу є самостійною наукою, так як має власний об'єкт вивчення: процес і результати перекладу; 2) теорія перекладу, перебуваючи цілком у сфері гуманітарного знання, є наукою філологічною, оскільки матеріалом дослідження теорії перекладу завжди виявляються тексти, що представляють собою мовну реалізацію мов; 3) теорія перекладу, займаючись, як будь-яка наука, моделюванням свого об'єкта, включає антропологічний (людський) фактор в свої моделі.

Аналіз теоретичних джерел показав, що переклад – це точне відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту і стилю. Але постає питання, як бути, якщо при перекладі на рідну мову багато слів не мають однозначного трактування. Багатозначність слів і фраз, нерідко ставить у скрутне становище перекладача. Тому щоразу, коли у перекладача виникає хоча б найменший сумнів у перекладі, необхідно провести його ідентифікацію, тобто встановити фразеологічність, користуючись при цьому різними лінгвістичними засобами – від звернення до словників і довідників до контекстуального семантико-стилістичного аналізу.

До основних видів лексико-граматичних трансформацій відносяться: антонімічний переклад; описовий та пояснювальний переклади; компенсаційний переклад.

Система перекладу включає найбільш поширені методи: Аналог, тобто такий стійкий оборот, який за значенням адекватний першоджерелу, але по образній основі відрізняється від нього повністю або частково. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі сенсу першоджерела вільними словосполученнями. Описовий переклад застосовується тоді, коли в мові

відсутні еквіваленти та аналоги. Антонімічний переклад, тобто передача негативного значення за допомогою позитивної конструкції або навпаки. Калькування. Метод калькування застосовується у тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або словосполучення, або коли першоджерело не може бути перекладене за допомогою інших видів перекладу. Комбінований переклад. У тих випадках, коли мова перекладу має аналог, який в повному обсязі передає значення першоджерела, то надається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і підбирається аналог для порівняння.

При перекладі перекладач повинен вирішити два завдання: 1) правильно зрозуміти зміст висловлювання (тексту) на мові оригіналу; 2) повно і точно передати цей зміст засобами мови перекладу. У практиці перекладу найчастіше стикаємося з двома видами перекладу: дослівним і літературним, або адекватним.

Нами були проаналізовані різні періодизації історичного розвитку науки про переклад. Методологічна база комплексного лінгвохудожнього аналізу має містити в собі міждисциплінарність, тобто поєднання широкого філологічного (лінгвістично-літературознавчого) підходу з положеннями культурологічно релевантних теорій (у нашому випадку – комунікативних та когнітивно-дискурсивних).

Таким чином, текстоцентричність та цілісність є головними принципами лінгвохудожнього аналізу тексту перекладу художнього твору; при цьому функціональну відповідність перекладу оригіналові можна визначити лише в загальному вигляді шляхом порівняння образу автору (стратегії конструювання першотвору) з образом перекладача (стратегією конструювання перекладу).

Аналіз теоретичних джерел показав, що основна проблематика наук про літературу складається в концепції рамок філософської естетики і герменевтики, де текст виступає як самостійний об'єкт дослідження, а предметом вивчення є методи розуміння і тлумачення тексту. Нами було

зазначено, що текст – це завершений мовленнєвий твір, створений в результаті творчого процесу відповідно до визначеної мети, прагматичної настанови і традиційно прийнятих норм, в певній ситуації спілкування, частини якого об'єднані між собою різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку.

Важливою особливістю художнього тексту є його референція, яка не вичерпується його історичною та фактографічною основою. З метою усвідомлення і розуміння сенсу висловлювання в творі, необхідно встановити відносини між самим висловлюванням і іншими елементами лінгвістичного знаку – референтами.

Нами було зазначено, що художня література виконує певні функції: 1. Пізнавальну функцію. Текст несе в собі певну базу інформації, відображаючи відомості діахронічних особливостей мови відповідного народу; 2. Комунікативну функцію. Література виступає засобом комунікації не тільки між людьми, але і між поколіннями; 3. Естетичну функцію. Художня література – своєрідна форма духовного зв'язку, яка служить джерелом естетичної насолоди; 4. Виховну функцію. Художня література відіграє соціально-виховну роль, надаючи вплив на формування особистості.

Нами було визначено, художня література є основним сховищем культурного спадку. Завдяки літературі людство має можливість вивчити особливості минулого. Художня література є засобом пізнання і навчання. Художній текст являє собою складний і цікавий інтерпретаційний світ автора, те як він мислить образами, за допомогою яких впливає на почуття читача.

Під час художнього перекладу цілком можливі відхилення від найвищого ступеня передачі смислової точності для збереження художності тексту при перекладі. Дуже часто для цього перекладачеві доводиться вдаватися до використання трансформацій, а доречне їх використання є основним завданням при роботі над текстом перекладу. Завдяки

застосуванню перекладацьких трансформацій перекладач виробляє перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу.

Отже, проблема досягнення еквівалентності полягає в досягненні тотожності в перекладі, що є практично неможливим, за винятком елементарних фраз або виразів. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі визначається вмістом вихідного тексту, його основною думкою і особливістю стилю автора. Основним завданням перекладача при досягненні адекватності є використання перекладацьких трансформацій з тією метою, щоб текст перекладу найбільш точно передавав всю інформацію, яка міститься в оригіналі, при цьому дотримуючись норм мови на яку здійснюється переклад.

Нами було зазначено, що основна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний переклад – правильний, повноцінний переклад. Багато вчених, що займаються питаннями перекладу, під правильним і повноцінним перекладом розуміють близькість перекладу за змістом і формою до оригіналу. Поняття адекватності може бути застосовано до всіх видів перекладу, особливого значення воно набуває при перекладі художнього тексту. Для досягнення адекватності перекладачеві необхідно вміло виробляти різні перекладацькі трансформації.

Нами було зауважено, що підходи до оцінки якості перекладу визначаються типом тексту. Особливого характеру ця проблема набуває в разі перекладу художнього тексту, так як однакову складність створюють для перекладача як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні аспекти. У галузі художнього перекладу питання оцінки його якості розглядаються окремою галуззю перекладу – перекладацькою критикою. Складність оцінки якості художнього перекладу обумовлена багатоаспектністю тексту художнього твору, де кожне слово стає словесним образом і несе значну частину художньо-естетичне навантаження.

Нами були проаналізовані україномовні переклади таких відомих творів, як: Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Прокляте дитя», О. Уальд «Портрет

Доріана Грея», Р. Бредбері «Кульбабове вино», Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Головним показником якості перекладу художнього твору є його популярність серед читачів, інтерес дослідників і критиків, бажання повертатися до тексту перекладу знову і знову. Кожен історичний період розвитку культури і літератури потребує нових перекладів і перекладачів, але якщо наявний переклад ще не вичерпав себе, якщо він затребуваний, то можна з упевненістю сказати, що переклад задовольняє вимоги читацької публіки, і це свідчить про те, що він виконаний якісно.

Я, Харченко Валерія Юріївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Текстоцентричний підхід до перекладу» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувався(-лась) принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. А. Передача структуры образов художественного текста при переводе (на материале англо-русских переводов): дисс. канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2009. 298 с.
2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ; Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
3. Андрієнко Т.П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. С. 13–18.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: В-й центр “Академія”, 2004. 344 с.
5. Бевз Н. В. Переклад як культурний феномен: герменевтико-комунікативний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури». Харків, 2010. 20 с.
6. Бурда-Лассен О. В. Переклад як процес декодування ментальної ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження): дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.16. Київ, 2004. 318 с.
7. Валгина Н.С. Теория текста: учебное пособие. Москва: Логос, 2004. 432 с.
8. Виноградов В. В. О языке художественной прозы. Избранные труды. Том 5. Москва: Наука, 1980. 360 с.
9. Власова Т. І. Перекладацький аналіз спеціального тексту: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2014. 160 с.
10. Возна М. О. Англійська мова для перекладачів і філологів. Вінниця, 2006. 337 с.

11. Гаврилів Т. Текст між культурами = Texts between cultures: Essays on Translation: Перекладознавчі студії. Київ, 2005. 200 с.
12. Гальперин А. И. Очерки по стилистике английского языка. Москва: Просвещение, 1999. 459 с.
13. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва, 2004.
14. Гончаренко Е. П. Питання про художню вірність перекладу проблема реалій. Гуманітарний вісник серія іноземна філософія : Всеукр. збір наук. пр. Число 11: У двох томах. Черкаси: ЧДТУ 2007. 570 с.
15. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.16 "Перекладознавство". Київ: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. 36 с.
16. Денисова С. П. Регіональний етап становлення професійного перекладу на тлі розвитку міжнародних мов. Сучасні тенденції розвитку мов. Серія 9. Випуск 15, 2017. С. 45-51.
17. Зимомря М. Переклад: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Кіровоград: Редакційно-видавничий центр КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. 114 с.
18. Зорівчак Р. П. Український художній переклад як націєтворчий чинник. Зарубіжна література, 2007. С. 1–5.
19. Іванишин В. П. Пізнання художнього твору. Дрогобич : Видавнича фірма "Відродження", 2003. 21 с.
20. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні, та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 567 с.
21. Карпчук Н. П. Лексичні аспекти перекладу: методичні рекомендації з теорії і практики перекладу для студентів IV курсу ф-ту міжнародних відносин. Луцьк: РВВ Вежа, 2006. 116 с.
22. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу : підручник. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.

23. Клименко Л.В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції. Літературознавчі студії. 2015. Вип. 1 (1). С. 228–235.
24. Кобякова И. К. Введение в сравнительную типологию номинативных и коммуникативных единиц английского, русского и украинского языков: учеб. пос. Сумы: СумГУ, 2017. 199 с.
25. Комиссаров, В.Н. Современное переводоведение. 2-е изд., испр. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
26. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ: Вища школа, 1982.
27. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2000. 448 с.
28. Кушнина Л. В. Теория гармонизации : опыт когнитивного анализа переводческого пространства. Пермь, 2008.
29. Линтвар О. М. До проблеми художнього перекладу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2012. № 30. С. 144–147.
30. Логвиненко О. М. Культура перекладу художнього твору: психологічний аспект. Український інформаційний простір : науковий журнал Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв / гол. редактор М.С. Тимошик. Київ, 2014. С. 117–122.
31. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. Санкт-Петербург, 1998. 288 с.
32. Михайлов, Н.Н. Теория художественного текста: учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 224 с.
33. Нестеренко Н. М. A Course in Interpreting and Translation : посібник для студентів і викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.

34. Селіванова О. О. Нова типологія перекладацьких трансформацій. Світ свідомості в мові. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. С. 455–471.
35. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2010. 844с.
36. Солодуб Ю.П. Теорія та практика художнього перекладу: навч. посібник для студ. лінгв, фак. вищ. навч. закладів. Москва: Видавничий центр «Академія», 2005. 304 с.
37. Чайковська Т. В. Труднощі художнього перекладу. Сучасні наукові дослідження: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006.
38. Швачко С. О. Об'єкти перекладознавства: монографія. Суми: СумДУ, 2019. 222 с.
39. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 216 с.
40. Ballard M. De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions. Lille: Université de Lille III, 1992.
41. Beaugrande R. Text Linguistics at the Millennium: Corpus data and Missing Links. *Text*, 20 (2), 2000. P. 153–195.
42. Buden B. Cultural translation: An introduction to the problem, and responses. *Translation Studies*. 2009. Vol. 2. №. 2. P. 196-219.
43. Buss K. Reading and Writing Literary Genres. Newark, Del. : International Reading Association, 2000. 200 p.
44. Handbuch Translation / M. Snell-Hornby, H. Hönig, P. Kussmaul, P. Schmitt. Tübingen: Stauffenburg, 1999.
45. Hinner M. B. The importance of intercultural communication in globalized world URL: <http://www.bwl.tu-freiburg.de/english/forschung/Global/pdf>
46. Hodge B. Ideology, Identity, Interaction: Contradictions and Challenges for Critical Discourse Analysis. *Critical Approach to Discourse Analysis across Disciplines*. 2012. Vol. 5 (2). P. 1-18.

47. Reiss K. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie . Tübingen, 1991.
48. Rogers M. Specialised translation. Shedding the ‘non-literary’ tag. Palgrave studies in translation and interpreting / Series editor: Margaret Rogers. The Centre for Translation Studies, University of Surrey, UK. Palgrave Macmillan, 2015. 175 p.
49. Rubel P. G. Translating cultures. Oxford, New York : Berg, 2003. 289 p.
50. Schleiermacher F. On the Different Methods of Translating. Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / ed.by Rainer Schulte and John Biguenet. London-Chicago: The University of Chicago Press, 2001.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

51. Бредбері Р. 451 градус за Фаренгейтом. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=406>
52. Бредбері Р. Кульбабове вино. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2272>
53. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і прокляте дитя. Книга 8. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2016. 352 с.
54. Уайльд О. Портрет Доріана Грея. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=21>
55. Bradbury R. Dandelion Wine. URL: <https://www.6lib.ru/books/Dandelion-Wine-216670.html>
56. Bradbury R. FAHRENHEIT 451. URL: <https://www.secret-satire-society.org/wp-content/uploads/2014/01/Ray-Bradbury-Fahrenheit-451.pdf>

57. Rowling J. K. Harry Potter and the Cursed Child.Parts One and Two. Published in print in the U.S.A by Arthur A. Levine Books, an imprint of Scholastic Inc, 2016. 238 p.

58. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. URL:
<https://www.planetebook.com/free-ebooks/the-picture-of-dorian-gray.pdf>

РЕЗЮМЕ SUMMARY

Consideration of translation as a process necessarily relies on the concept of unit of translation. Of course, this key concept of translation studies is inextricably linked with the object of translation, the nature of the translated text.

In modern translation studies there is a clear tendency to gradually shift the emphasis from interlingual to intertextual relations, which is manifested in the text-centric approach to translation, which is reflected in the typology of translated texts and in the characterization of the translated text as a special text.

This trend is due to the spread in linguistics of text-centric approach to units of language, the essence of which is that an adequate description of language units of different levels is carried out in their interpretation in the context of the whole text.

The text is the unit within which the question of the contextual meaning of all linguistic means is resolved. The ultimate goal of the translator is to create a text that meets the requirements of cohesion and coherence, and all decisions of the translator are made taking into account these requirements.

The relevance of the chosen research topic is that the literary text is a powerful tool that stimulates educational and emotional-aesthetic processes in the human mind and at the same time they have a great impact on the mass audience, so you should more deeply and comprehensively understand the mechanism of using literary text as a tool, and it is necessary to take into account not only the general attitudes of fiction, but also specific, including from the standpoint of translation studies. The main purpose of translation is to achieve equivalence. Equivalent translation is a translation that is carried out to convey a fixed plan of content in compliance with the relevant plan of expression, ie the rules of the language into which the translation is made.

The analysis of the literature showed that the problem of approaches to translation was dealt with by both domestic and foreign scholars, such as: Alekseev

SA, Vozna MO, Goncharenko EP, Zorivchak RP, Kobyakova IK , Petrov S., Shvachko SO, Beaugrande R., Rogers M., Schleiermacher F.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the features of the text-centric approach to translation and analysis of the transfer of lexical and grammatical units in translation.

To achieve this goal it is necessary to solve the following tasks:

1. Consider the concept of translation, approaches to text translation.
2. Describe the periodization of the history of translation and approaches to it.
3. Describe the main characteristics of the work of art.
4. Investigate the specifics of the translation of a work of art in a text-centric approach.
5. Analyze the transfer of lexical and grammatical units in translation.
6. Describe the assessment of the quality of translation of works of art.

The object of the work is a text-centric approach to translation.

The subject of the work is general linguistic features of translation.

Research methods. The method of complex linguopragmatic description was used in the work, which includes methods of observation, comparison, generalization and interpretation.

The scientific novelty of our work lies in a comprehensive consideration of the text-centric approach to translation and the peculiarities of the transfer of lexical and grammatical units in the translation of fiction.

The theoretical significance of the work is to systematize the theoretical prerequisites for the implementation of text-centric approach in the translation process.

The practical significance of the work is that its results can be used in the development of lecture and practical courses on English lexicology, English stylistics, English translation practice, to write term papers and master's theses on this issue.

In the master's work the theoretical substantiation of features of the text-centric approach to translation and the analysis of transfer of lexical and grammatical units at translation is carried out.

We noted that the existing approaches and concepts to translation can be reduced to the following statements: 1) translation theory is an independent science, as it has its own object of study: the process and results of translation; 2) the theory of translation, being entirely in the field of humanities, is a philological science, because the material for the study of translation theory is always texts that represent the linguistic realization of languages; 3) the theory of translation, engaged, like any science, in modeling its object, includes the anthropological (human) factor in its models.

Analysis of theoretical sources has shown that translation is the exact reproduction of the original by means of another language while maintaining the unity of content and style. But the question arises as to what if, when translated into the native language, many words do not have an unambiguous interpretation. The ambiguity of words and phrases often puts the translator in a difficult position. Therefore, whenever a translator has even the slightest doubt in translation, it is necessary to identify him, ie to establish phraseology, using various linguistic means - from reference to dictionaries and reference books to contextual semantic and stylistic analysis.

The main types of lexical and grammatical transformations include: antonymous translation; descriptive and explanatory translations; compensatory translation.

The translation system includes the most common methods: Analogue, ie such a stable turnover, which is adequate in value to the original source, but on a figurative basis differs from it in whole or in part. Descriptive translation, ie translation by transmitting the meaning of the original source of free phrases. Descriptive translation is used when there are no equivalents and analogues in the language. Antonymous translation, ie the transfer of negative meaning through a positive construction or vice versa. tracing. The tracing method is used in cases

where the translator wants to highlight the figurative basis of a phraseology or phrase, or when the original source cannot be translated using other types of translation. Combined translation. In cases where the language of translation has an analogue, which fully conveys the meaning of the original source, a tracing translation is provided, and then there is a descriptive translation and an analogue is selected for comparison.

When translating, the translator must solve two tasks: 1) correctly understand the content of the statement (text) in the original language; 2) fully and accurately convey this content by means of the language of translation. In the practice of translation we often encounter two types of translation: literal and literary, or adequate.

We have analyzed various periodizations of the historical development of the science of translation. The methodological basis of complex linguistic and artistic analysis should include interdisciplinarity, ie a combination of a broad philological (linguistic and literary) approach with the provisions of culturologically relevant theories (in our case - communicative and cognitive-discursive).

Thus, text-centricity and integrity are the main principles of linguistic-artistic analysis of the text of the translation of a work of art; the functional conformity of the translation to the original can be determined only in general terms by comparing the image of the author (the strategy of constructing the original) with the image of the translator (the strategy of constructing the translation).

The analysis of theoretical sources showed that the main problem of literary sciences is the concept of philosophical aesthetics and hermeneutics, where the text acts as an independent object of study, and the subject of study are methods of understanding and interpretation of the text. We noted that the text is a complete speech work created as a result of the creative process in accordance with a specific goal, pragmatic guidelines and traditionally accepted norms, in a certain

communication situation, parts of which are united by different types of lexical, grammatical, logical, stylistic communication.

An important feature of the literary text is its reference, which is not limited to its historical and factual basis. In order to understand and comprehend the meaning of the statement in the work, it is necessary to establish a relationship between the statement itself and other elements of the linguistic sign - referents.

We noted that fiction has certain functions: 1. Cognitive function. The text contains a certain database of information, reflecting information about the diachronic features of the language of the people; 2. Communicative function. Literature is a means of communication not only between people but also between generations; 3. Aesthetic function. Fiction is a form of spiritual connection that serves as a source of aesthetic pleasure; 4. Educational function. Fiction plays a socio-educational role, influencing the formation of personality.

We have determined that fiction is the main repository of cultural heritage. Thanks to literature, humanity has the opportunity to study the features of the past. Fiction is a means of cognition and learning. Artistic text is a complex and interesting interpretive world of the author, how he thinks in images that affect the feelings of the reader.

During literary translation, it is quite possible to deviate from the highest degree of transmission of semantic accuracy to preserve the artistry of the text in translation. Very often for this the translator has to resort to the use of transformations, and their appropriate use is the main task when working on the translated text. Through the use of translation transformations, the translator transitions from the original units to the translation units.

Thus, the problem of achieving equivalence is to achieve identity in translation, which is virtually impossible, except for elementary phrases or expressions. The use of translation transformations in translation is determined by the content of the source text, its main idea and the peculiarity of the author's style. The main task of the translator in achieving adequacy is to use translation transformations in order to ensure that the translated text most accurately conveys

all the information contained in the original, while adhering to the rules of the language into which the translation is made.

We noted that the main purpose of translation is to achieve adequacy. Adequate translation is a correct, complete translation. Many scholars dealing with translation issues understand the correct and complete translation as the closeness of the translation in content and form to the original. The concept of adequacy can be applied to all types of translation, it acquires special significance when translating a literary text. To achieve adequacy, the translator must skillfully perform various translation transformations.

We have noticed that approaches to assessing the quality of translation are determined by the type of text. This problem acquires a special character in the case of translation of a literary text, as the linguistic and extralinguistic aspects create the same complexity for the translator. In the field of literary translation, the issues of assessing its quality are considered in a separate field of translation - translation criticism. The complexity of assessing the quality of literary translation is due to the multifaceted text of the work of art, where each word becomes a verbal image and carries a significant part of the artistic and aesthetic load.

The main indicator of the quality of translation of a work of art is its popularity among readers, the interest of researchers and critics, the desire to return to the text of the translation again and again. Each historical period of development of culture and literature needs new translations and translators, but if the existing translation has not yet exhausted itself, if it is in demand, it is safe to say that the translation meets the requirements of the readership, and it shows that it is done well.